

Zdravotně
sociální fakulta
Faculty of Health
and Social Studies

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Zdravotně sociální fakulta

Katedra sociální práce

Bakalářská práce

Bezdomovectví v genderové perspektivě

Vypracoval: Michaela Rokosová
Vedoucí práce: PhDr. Martina Hrušková, Ph.D.

České Budějovice 2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma *Bezdomovectví v genderové perspektivě* vypracovala samostatně a použila jen pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce.

Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích 2. 5. 2014

.....

Michaela Rokosová

Poděkování

Ráda bych poděkovala především vedoucí své bakalářské práce, PhDr. Martině Hruškové, Ph.D., za odborné vedení, za konzultace a rady při psaní. Dále bych chtěla poděkovat pracovníkům Městské charity v Českých Budějovicích pracujícím s bezdomovci, především pracovníkům Domu sv. Pavla za umožnění a zprostředkování rozhovorů s osobami bez přístřeší.

Abstrakt

Gender je často chápán coby sociální pohlaví, ukazuje na kulturně podmíněné rozdíly mezi muži a ženami. Důležitou součástí genderu jsou genderové vlastnosti neboli typické vlastnosti přisuzované mužům a ženám. Genderová identita je nabývána z kulturního prostředí společnosti, ve které daný člověk žije. Jde o rozdíly ve vlastnostech, ale i o rozdílné vnímání různých životních situací mužů a žen.

Pro pojmy bezdomovec a bezdomovectví není určena přesná definice, i přesto se mnozí specialisté snaží vystihnout podstatu tohoto fenoménu. Jedním z vymezení pojmu je, že bezdomovec je osoba bez stálého bydlení nebo bez možnosti dlouhodobě užívat určité přístřeší. Přesnější vymezení lze najít v typologii ETHOS, kde jsou bezdomovci rozděleni do čtyř kategorií: bez střechy, bez bytu, v nejistém bydlení a v nevyhovujícím bydlení.

Cílem výzkumu bylo zjistit základní rozdíly ve vnímání nastalé životní situace - bezdomovectví - z pohledu mužů a žen, a to především z pohledu životní dráhy, zdravotních a sociálních kontextů, vztahu k rodině, sociálních vazeb apod.

Pro naplnění cíle byly stanoveny tři výzkumné otázky. První z nich zjišťovala, jakým způsobem se stali osobami bez přístřeší muži a jakým ženy. Druhá otázka se zabývala současným životem, který aspekt života bez přístřeší považují za nejproblematictější, a třetí otázka se věnovala budoucímu životu osob bez přístřeší.

Ve výzkumu byly zjištěny rozdíly ve vnímání především v první výzkumné otázce. Ženy před ztrátou domova žily s rodinou, partnerem nebo přáteli, a jejich ztráta byla příčinou odchodu na ulici. Naopak muži žili dříve sami a u většiny bylo prvotní příčinou ztráty domova propuštění ze zaměstnání.

Bakalářská práce přináší poznatek, že genderová perspektiva je zajímavým pohledem na fenomén bezdomovectví, který by mohl pomoci lidem, pracujícím v přímém kontaktu s osobami bez přístřeší.

Klíčová slova

gender - genderové stereotypy - bezdomovec - bezdomovectví - ženské bezdomovectví

Abstract

Gender is often understood as social sex; it points to the culturally conditioned differences between men and women. An important part of gender is gender characteristics, i.e. typical characteristics attributed to men and women. Gender identity is acquired through the cultural social environment that an individual lives in. It refers to the differences in characteristics and in men's and women's perceptions of various life situations.

For the terms 'homeless person' and 'homelessness', there are no exact definitions; nevertheless, many experts strive to capture the essence of this phenomenon. One such definition states that a homeless person is an individual without permanent housing or with no possibility of using a shelter of any kind in the long term. More exact definition can be found in the ETHOS typology, in which the homeless are classified into four categories: rooflessness, houselessness, living in insecure housing, and living in inadequate housing.

The aim of my research was to find out the basic differences in men's and women's perceptions of being homeless, especially from the perspective of a career, health and social contexts, relationships to family, social bonds, etc.

To meet the aim of the research, three research questions were raised. The first question aimed to find out how men and women became homeless. The second question focused on their current life, asking what aspect of homelessness they consider the most problematic. The third question focused on their future life.

The research has shown differences in perceptions, especially for the first question. Women had lived with their families, partners, or friends before losing their homes, and the loss of these people made them homeless. Men, by contrast, had lived alone, and for most of them, the primary cause of losing their homes was the loss of their jobs.

This thesis shows that the gender perspective offers an interesting view on the homelessness phenomenon, which could help people working in direct contact with the homeless.

Keywords

gender – gender stereotypes – homeless person – homelessness – women's
homelessness

Obsah

Úvod	9
1 Současný stav.....	11
1. 1 Gender.....	11
1. 1. 1 Význam a myšlenky	11
1. 1. 2 Význam genderových rolí.....	12
1. 1. 3 Genderové stereotypy	13
1. 2 Bezdomovectví	15
1. 2. 1 Bezdomovectví u žen.....	16
1. 3 Přiblížení problematiky	17
1. 3. 1 Příčiny bezdomovectví	17
1. 3. 2 Znaky bezdomovectví.....	19
1. 3. 3 Reakce na ztrátu domova.....	20
1. 3. 4 Nejčastější problémy bezdomovců.....	20
1. 3. 5 Měření bezdomovectví	21
1. 4 Evropská typologie bezdomovectví a vyloučení z oblasti bydlení.....	22
1. 5 Bezdomovectví v České republice.....	23
1. 5. 1 Boj s bezdomovectvím v České republice.....	24
1. 5. 2 Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v České republice do roku 2020	25
1. 6 Bezdomovectví ve světě	26
2 Cíle a výzkumné otázky.....	27
2. 1 Cíle práce	27

2. 2 Výzkumné otázky	27
3. Metodika	28
3.1. Analýza a zpracování dat	28
3.2. Výběrový soubor	30
4 Výsledky	31
4. 1 Krátké kazuistiky	31
4. 2 Hodnocení výzkumných otázek	33
4. 2. 1 Jakým způsobem se stali osobami bez přístřeší muži a jakým ženy?... 34	
4. 2. 2 Který aspekt života bez přístřeší považují muži a ženy bez přístřeší za nejproblematičtější a proč?	38
4. 2. 3 Jakými kroky, a zda vůbec, chtějí muži a ženy bez přístřeší svůj život změnit?	43
4. 2. 4 Genderová perspektiva bezdomovectví	45
5 Diskuse	47
6 Závěr	52
7 Zdroje	54
8 Přílohy	60
Příloha 1: Typologie ETHOS	60
Příloha 2: Přepisy rozhovorů s komunikačními partnery	61

Úvod

Téma, které jsem si zvolila pro bakalářskou práci, je bezdomovectví v genderové perspektivě. Pohled na rozdílnost bezdomovectví z pohledu mužů a žen, je dle mého názoru aktuální a odráží se od dvou velice diskutovaných oblastí dnešní sociální sféry; od genderové problematiky a fenoménu bezdomovectví; obě tato témata mě velice zajímají, a proto jsem se rozhodla se jimi zabývat.

Problematika genderových stereotypů se řeší už řadu let a i přes naléhavost, aktuálnost a potřebnost, není dostatečně diskutována veřejností. Tuto problematiku jsem se rozhodla zpracovat do své bakalářské práce z důvodu její aplikace do oblasti sociální práce s bezdomovci.

Téma bezdomovectví je pro většinu lidí nepochopeným jevem, odsuzují je kvůli jejich životnímu stylu a neví, jak snadno se dá hranice bezdomovectví překročit. Faktem je, že bezdomovectví není problémem jen těch, kterých se to přímo týká, ale celé společnosti. Prostřednictvím přerozdělování státního rozpočtu jsou jim vyplácené dávky hmotné nouze aj., které jsou velkým výdajem státu z peněz odváděných od občanů.

Pro bezdomovectví není určena přesná definice, lze ale dohledat přesnější vymezení tohoto pojmu. V legislativě lze najít bezdomovce pod pojmem osoba bez přístřeší, i když tohle označení není příliš přesné - bezdomovci často bydlí na ubytovnách nebo v azylových zařízeních, staví si provizorní příbytky nebo obývají prázdné domy. Bezdomovcem je osoba bez stálého bydlení nebo bez možnosti dlouhodobě užívat určité přístřeší.

Při praxi na terénním programu i při získávání rozhovorů k bakalářské práci jsem zjistila, že české zákonodárství ani zdaleka nepokrývá všechny oblasti bezdomovectví. Mezi problémy se zákony, se kterými se bezdomovci potýkají (vynecháme-li kriminalitu), patří např. splácení dluhů, nedostačující životní minimum nebo danění příjmů z prodeje časopisu Nový prostor.

Cílem výzkumu bakalářské práce bylo zjistit rozdíly ve vnímání nastalé životní situace - bezdomovectví - mezi muži a ženami, především z pohledu životní dráhy, zdravotních a sociálních kontextů, vztahu k rodině, sociálních vazeb aj. Jako technika

získávání dat byl použit rozhovor s muži a ženami na nízkoprahovém denním centru Domu sv. Pavla v Českých Budějovicích. První výzkumná otázka zjišťovala, jakým způsobem se stali osobami bez přístřeší muži a jakým ženy. Druhá výzkumná otázka se věnovala těžkým aspektům života bez přístřeší a třetí budoucímu životu osob bez přístřeší, zda ho chtějí změnit a jakými kroky.

Bakalářská práce by mohla být přínosem pro sociální pracovníky a pracovníky pracující v sociálních službách pracující v přímém kontaktu s cílovou skupinou bezdomovci, především pracovníky terénních programů, v azylových domech, noclehárnách, nízkoprahových centrech, na úřadech sociálního zabezpečení, charitativními pracovníky, lékařským personálem a statistickými úřady.

1 Současný stav

1. 1 Gender

1. 1. 1 Význam a myšlenky

„Gender je někdy také nazýván sociálním pohlavím. Na rozdíl od pojmu pohlaví, který je chápán výhradně v biologickém smyslu, označuje pojem gender kulturní charakteristiky a modely přiřazované mužskému nebo ženskému biologickému pohlaví a odkazuje na sociální rozdíly mezi ženami a muži. Tyto role se mění s časem a významně se liší podle kultury národa a dané historické etapy vývoje společnosti. Nejsou tedy přirozeným, daným rozdílem mezi muži a ženami, ale dočasným vývojovým stupněm sociálních vztahů. Pohlaví jsou biologicky podmíněné rozdíly mezi ženami a muži, které jsou univerzální. Jsou to biologické vlastnosti, které odlišují lidské bytosti jako ženy a muže, zejména odlišnosti týkající se pohlavních orgánů a reprodukčních dispozic" (8).

Význam slova genderu v českém jazyce původně označoval rod, toto označení je ale zavádějící (25).

Soubor genderových vlastností připisovaných ženám v dané společnosti v určitém čase nazýváme feminita. Protějškem feminity je maskulinita, vlastnosti přiřazované mužům, které jsou k feminitě většinou protipólní. Oba soubory vlastností se vzájemně doplňují (19).

V současné době se zkoumá především rovnost a rozdílnost pohlaví, participace žen na trhu práce a v politice, konflikty pohlaví, genderové role aj. Tyto výzkumy nazýváme "gender studies" a spolupracují především s antropologií, ekonomikou a feministickými teoriemi (24).

Genderovou perspektivou se značí především zrcadlení genderových rozdílů mezi muži a ženami, všeobecně zahrnuje pozornost věnovanou genderovým rozdílům v jakékoliv oblasti politiky, vědy nebo jiných činností (19).

"Hovoří-li se o genderové rovnosti, myslí se tím, že všechny lidské bytosti by měly mít svobodu rozvíjet své osobní schopnosti a činit vlastní rozhodnutí bez omezení, která

představují striktní genderové role; že rozdílným chováním, aspiracím a potřebám žen a mužů je přisuzována stejná hodnota a že jsou považovány za stejně přijatelné. Formální (de jure) rovnost je pouze prvním krokem ke skutečné (de facto) rovnosti. Nerovné zacházení a systémy pobídek (pozitivní akce) mohou být nezbytné jako kompenzace za minulou a současnou diskriminaci" (1, s. 8).

1. 1. 2 Význam genderových rolí

Genderové stereotypy jsou představy o typických vlastnostech přisuzovaných zvláště mužům a ženám. Tyto představy jsou hluboce zakořeněné a často mohou být i diskriminující (11).

Genderové role definují vhodné chování pro jedno nebo druhé pohlaví. Podle Oakleyové (31) osvojování rolí probíhá už od narození v několika procesech. Dítě se začíná orientovat v genderových hodnotách, v tom, co je a co není vhodné pro jeho pohlaví. Často se identifikuje s rodičem stejného pohlaví, nebo s dominantnějším z rodičů, kterému se pak snaží co nejvíce podobat. Genderové chování si také osvojuje z učebnic, televizních pořadů a z prostředí, ve kterém vyrůstá.

Odchylky od chlapců od očekávaného chování se tolerují hůře než u děvčat. Pokud si chlapec ve školce bude hrát s panenkami, stává se často předmětem výsměchu, zatímco dívka hrající s auty téměř nikomu nevadí. U chlapců je vyžadována větší kontrola chování, než u dívek, jsou častěji trestáni za "zženštilé" chování a odchylky od společensky přijaté normy, dívky s mužskými vlastnostmi jsou naopak brány jako "roztomilé divošky" (16).

Lidé i v pozdějším věku emočně upřednostňují předměty, se kterými si jako malí hrávali a vytváří tak své zájmy (31).

Je prokázáno, že i rodiče se chovají rozdílně k dcerám a synům. Ačkoliv jsou děvčata už od narození odolnější, rodiče s nimi zacházejí, jako by byli citlivější a křehčí. S chlapci rodiče hrají divočejší, hrubě motorické hry, zatímco dívky jsou

vedeny k jemně motorickým hrám. Rozdíl poznáme i v zařízení dětského pokoje, typicky "holčičího a klučičího" (16).

Dalším rozdílem v chování rodičů k dětem je podněcování k aktivitě, k tzv. "mužské a ženské práci" (31). Dívky budou vedeny spíše k pomoci v kuchyni, zatímco chlapci k něčemu řemeslnému, či technickému. I co se týče volnočasových aktivit, většina rodičů posílá dívky už od útlého věku do uměleckých kroužků (hudba, tanec, výtvarnictví), zatímco chlapce do sportovních nebo technických kroužků (16).

Dalším způsobem osvojování rolí je verbální pojmenovávání. Od první chvíle jsou hezky oblečené dívky označovány jako princezny, zatímco správní chlapci jako loupežníci, nebo čerti. Dítě je také pojmenováno jako kluk či holka, na základě toho se identifikuje s ostatními kluky a holkami, muži či ženami a přejímá od nich vzory chování (31).

Podle Oakleyové (31) proces socializace a identifikace genderové role probíhá od dětství až do dospělosti. Dospívající vstupující do světa dospělých vidí rozdílné role muže a ženy ve vzdělání, v manželství, v postavení i v životě. Názory rodičů i širšího okolí, ať už zastaralé, či novodobé, ovlivňují dospívání a utváření osobnosti každého dítěte. Gender, lidské chování, není tedy pravděpodobně nikterak vázán na pohlaví, ale pouze na kulturu.

1. 1. 3 Genderové stereotypy

Typická představa o ženách je, že jsou bezmocné, citově založené, parádnice, poslušné, náladové a nelogické. Na rozdíl od těchto vlastností, muži jsou zobrazováni jako agresivní, odvážní, racionální, soutěživí a vůdčí. Rozdíly mezi typickým mužským a ženským chováním nejsou už tak výrazné, jako tomu bývalo dříve, dodnes se zachovávají, což se projevuje např. uplatňováním žen v typicky mužských profesích (16).

Genderové stereotypy se netýkají zdaleka jen dívek a chlapců, mužů a žen a charakteristik, které jsou jim přisuzovány, ale promítá se také do toho, jak fungují

vztahy mezi ženami a muži v různých skupinách, jak jsou formovány a reprodukovány společenské hierarchie. A je třeba si také uvědomit, že gender nemají jen lidé, ale i kupříkladu oblasti lidské činnosti (34).

Gender se stává v posledních letech aktuálním tématem naší společnosti. Jelikož je genderová identita vytvářena i vnímáním společnosti např. z učebnic a médií, vytváří naše společnost mnoho aktivit pro genderově korektní jednání s dětmi (42).

"Pracovní systém v České republice rozlišuje mužské, ženské či z hlediska genderu smíšené profese. Podíl žen v určité profesi je znakem, který danou profesi determinuje (např. nižší průměrnou mzdou nebo malým zájmem mužů). Pracovní trh tak odděluje (segreguje) profese podle genderu.... Rozdíly dle genderu jsou charakteristické tendencí k nerovnostem, které postihují ženskou pracovní sílu. Ty zapřičiňují nižší sociální a pracovní kompetenci a nižší průměrné výdělků zaměstnaných žen. Celá pracovní sféra se vyznačuje tendencí k vertikálním nerovnostem s ohledem na pozici žen" (7, s. 392).

Zakotvené představy o ženách tvrdí, že nejsou dravé, potřebují se cítit bezpečně a hodí se lépe na práci v týmu, než na vedoucí pozice. Naopak muži jsou bráni jako vedoucí, soutěživé typy, kteří jsou pro tyto pozice plně vhodní. Vlivem tohoto stereotypu dochází k somatizaci předsudků a některé ženy se o vedoucí pozice ani neucházejí (29).

Pohádky patří k dětství snad každého člověka. Nedostatkem pohádek je ale zobrazování hrdinů genderově stereotypním způsobem. Muži jsou představováni jako dobrodruhoví, chytrí vůdci, dobyvatelé, naopak ženy v pohádkách jsou sice krásné, ale pasivně čekající na pomoc od mužského hrdiny, a poslušně se poddávají naplnění osudu (43).

Rozdíl mezi vnímáním ženy a muže je vidět i v náboženství. Svatí otcové otevřeně zastávali názor, že žena je horší než muž. Tomáš Aquinský charakterizoval ženu jako nepodařeného muže, Sv. Augustin ji zase přirovnával k živočichu, bez pevnosti a stálosti. Podle bible byla Eva stvořena z Adamova žebra, zatímco Adam z hlíny, proto přítomnost ženy na tomto světě je tedy jen pouhá náhoda. V křesťanské mytologii žena často představuje pokušení seslané na zem samotným ďáblem, který svádí zbožné

muže, jindy jsou vedeny k pokoře a podřízení mužům, protože ženy byly stvořeny pro muže, zatímco muž pro boha (44).

1. 2 Bezdomovectví

Právo na bydlení je od roku 1996 zapsáno v Evropské sociální chartě jako nezadatelné sociální právo (38). S bezdomovectvím úzce souvisí koncept sociálního vyloučení, jenž se snaží zachytit nové rysy chudoby, která prudce vzrostla v 80. letech minulého století. Bezdomovectví je jednou z dnešních forem absolutního sociálního vyloučení, druhou jeho formou jsou ghetta, která vznikají odchodem většinové populace a služeb z vyloučených lokalit (22).

Z etymologického hlediska vzniklo slovo bezdomovec ze slov bez a domov. Z tohoto pohledu má slovo bezdomovec doslovný překlad ve spoustě nám známých jazyků. V angličtině homeless (domov-bez), i v němčině Obdachlose (přístřeší, ztráta). Výrazy se stejným významem najdeme např. i ve francouzštině, italštině, i španělštině (21).

"S pojmem bezdomovec se v české legislativě setkáme. Je to ovšem složitější. V Zákoně č. 40/1993 Sb. o nabytí a pozbytí státního občanství České republiky se termín používá pro „osobu bez státní příslušnosti“. Zákon č. 108/2006 Sb. ze dne 14. března 2006 o sociálních službách mluví o lidech, které bychom označili jako bezdomovce, jako o „osobách bez přístřeší" (9).

V žádném oficiálním dokumentu není ale přesně formulováno, co výraz „bez přístřeší“ znamená. Jako přístřeší nelze charakterizovat střechu nad hlavou, s bezdomovci se lze setkat např. i v opuštěných budovách nebo garážích, kde střechu nad hlavou přechodně najdou (33). Proto je vhodnějším výrazem označení bez domova. Slovo domov vystihuje sociální zázemí, kam se lze vrátit, rozumíme jím nejen střechu nad hlavou, ale i rodinu a pocit bezpečí (21).

Bezdomovec je člověk, kterého z nějakého důvodu postihla ztráta bydlení, nebo mu hrozí. Takoví lidé jsou sociálně vyloučení, přespávají na veřejných místech, nebo v nevhodných, či nestálých životních podmínkách. Hradecký tvrdí, že bezdomovci jsou lidé opuštění, zahořklí, kteří nemají zázemí, smysl života a naději na lepší dny. Stát se bezdomovcem je jednodušší, než se zdá. Stačí nezvládnout jednu obtížnou životní situaci a na ulici se ocitne doslova ze dne na den (33).

Podle Hradeckého (15) není možné určit přímou definici bezdomovectví. Definice by měla postihnout všechny typy bezdomovectví; osoby, které nemají střechu nad hlavou, osoby, které nemají domov a ty, které mají bydlení nejisté a bydlí bez smlouvy, nebo neplatí nájem, či squatují. Squatting je zvláštním druhem bezdomovectví, který označuje nezákonné obsazování neobydlených domů (38).

Jak uvádí Tomeš (38), bezdomovci jsou problémem především velkých měst. Řešením problému bezdomovectví není jen péče o ně, ale především prevence, pokusy o začleňování bezdomovců zpátky do běžného života, snahy o vzdělání, kvalifikaci, rekvalifikaci a zaměstnání.

1. 2. 1 Bezdomovectví u žen

V roce 2001 bylo mezi bezdomovci pouze 14,5 % žen. Tento nízký počet způsobuje, že ženy mají bohatší sociální síť a nebojí se v krizi obrátit na pomoc jiných lidí (přátel, příbuzných, známých), kteří se o ně postarají a nabídnou jim dočasné ubytování. Bezdomovectví u žen je většinou skryté, jen málo bezdomovkyň tráví svůj čas na veřejných místech, protože na ženy bez domova je většinou pohlíženo společností hůře než na muže (33).

Právě kvůli jejich častému skrytému bezdomovectví, přespávání na podlahách u známých nebo v přeplněném a špinavém bydlení, nebude skutečný počet bezdomovkyň nikdy ani přibližný (13).

Příčiny ženského bezdomovectví jsou rozšířené oproti obecným příčinám. Mezi příčiny specifické pro ženy se řadí především rozpad rodinných vztahů, traumatický

zážitek (úmrtí dítěte nebo partnera) a domácí násilí. Další příčinou je dlouhodobé ekonomické zatížení, protože ženy mívají z pravidla nižší platy než muži (45).

Ženy bez domova se často bojí znásilnění nebo přepadení, proto je málokdy najdeme přespávat na ulici. Ty, které na ulici zůstanou, se často začínají podobat mužům bezdomovcům vzhledově, i chováním. Přestávají o sebe pečovat, zhrubnou a zdrsní, nadměrné užívání alkoholu je devastuje mnohem více než muže. Pokud mají děti, nemluvívají o nich (33).

Problémem je malý počet azylových a ubytovacích zařízení pro ženy bez domova. *"Většina míst je pro muže, ženy dříve tvořily jen malou část mezi bezdomovci, v poslední době však jejich počet stoupá (z 10 % v 90. letech minulého století až na téměř 15 % dnes, rovněž tak přibývá počet matek s dětmi a rodin s dětmi se statusem bezdomovectví). Kapacita azylových domů pro ně je nedostačující, jenom některé organizace se na tyto skupiny zaměřují"* (37, s. 16).

"Relativně vysoký počet žen ve věkové skupině 50–54 let může být vysvětlen několika způsoby. Mladší ženy se snaží předcházet svému bezdomovství, často z obav před odejmutím svých dětí z péče, v diskutované skupině mohou žít děti těchto žen již samostatně. Dalším vysvětlením může být nižší pravděpodobnost žen bez domova ve věku 50–54 let najít životního partnera, zejména pokud již mají za sebou několikaletou kariéru bezdomovství. U mladších věkových skupin žen je prevence bezdomovství prostřednictvím bydlení u partnera, byť tento vztah nemusí být ideální, relativně běžná" (3, s. 84).

1. 3 Přiblížení problematiky

1. 3. 1 Příčiny bezdomovectví

Bylo zjištěno, že většina mladých lidí, kteří se později stanou bezdomovci, v dětství pravidelně utíkala z domova. S dosažením věku plnoletosti se ale útěk mění v trvalý odchod na ulici. Dobrovolné převzetí statutu bezdomovce je často spojeno

s neuspokojivými vztahy v rodině a nevytvořením vhodného a příjemného prostředí domova (39).

Události, které odstartují ztrátu přístřeší, se nazývají spouštěcí mechanismy. Sem patří mj. odchod z domu rodičů, manželský kolaps, ovdovění, finanční krize, zneužívání drog a alkoholu a ostré zhoršení duševního zdraví (3).

Ke ztrátě bydlení vede mnoho příčin, které se většinou kombinují a vzájemně umocňují. Tyto příčiny lze prvotně rozdělit na vnější a vnitřní faktory (36).

Vnějšími faktory se myslí politická a ekonomická situace v dané zemi; výše nezaměstnanosti, chudoba, drahé bydlení, diskriminace určitých skupin obyvatelstva, nedostatečné sociální zabezpečení, záchranná síť aj. Všechny tyto faktory lze ovlivnit sociální politikou státu (33).

Vnitřní faktory bezdomovectví zahrnují především vztahy, osobní problémy a materiální podmínky jednotlivců, či rodin. Lidé nemající dlouhou dobu zaměstnání ztratí pracovní návyky a sebedůvěru, následkem toho nechtějí pracovat, i když dostanou tu možnost. Také nefunkční vztahy v rodině, rozpad manželství nebo neuspokojivé vztahy mezi rodiči a dětmi mohou být příčinou vzniku bezdomovectví. Dále sem patří osobní problémy, např. duševní choroby, nebo osobní traumata (33).

Dalším dělením příčin bezdomovectví je dělení na příčiny individuální a strukturální, přičemž tyto příčiny nelze často přesně rozlišit. Příčiny jsou rozdílné u každého jedince (6).

Individuálními příčinou bezdomovectví se rozumí především selhání jedince, který nedokáže vhodně zareagovat na určitou sociální situaci spojenou s jednou ze strukturálních příčin. Strukturální příčiny jsou v současné době považovány za důležitější, nebo dokonce jediné příčiny bezdomovectví. Patří sem rizikové faktory, se kterými se člověk v životě potýká, např. sexuální a psychické zneužívání v dětství a dospívání, rozvrat rodiny, pobyt ve vězení, zneužívání drog a alkoholu, nedostatek kvalifikace, dluhy a zhoršení zdraví (3).

1. 3. 2 Znaký bezdomovectví

Jedním z charakteristických znaků bezdomovců je zanedbávání péče o zevnějšek. Lidé se na počátku pobytu na ulici obvykle snaží mýt a převlékat tak často, jak byli zvyklí dříve. Bezdomovci žijící na ulici roky se ale často nevysprchují ani nepřevléknou celé měsíce, s tím souvisí i celkově zanedbaná úprava zevnějšku, česání vlasů, holení aj. (33).

Podle Průdkové a Novotného (33) trpí ženy bezdomovkyně nedostatkem hygieny více než muži, základní návyky je opouštějí až při silné závislosti na alkoholu. Jinak to ale mají bezdomovkyně-prostitutky, které o svůj zevnějšek dbají z důvodu udržení si klientely.

Mladí bezdomovci často tíhnou k nějaké hudební kultuře. Typickými pouličními kulturami jsou punková kultura a hip-hopová kultura, podle kterých pak uzpůsobují svůj vzhled. Starší bezdomovci dávají naopak přednost vojenskému úboru, nebo rádobý společenskému oblečení, např. saku. Ošacení získávají především v charitativních organizacích, v popelnicích, nebo krádežemi (21).

"Zdrojem obživy bezdomovců může být žebrání, drobné krádeže potravin, prohrabování se v kontejnerech, v lepším případě odvázejí sběrné suroviny do sběru, prodávají časopis Nový prostor nebo příležitostně pracují. Někteří bezdomovci mají i řádný pracovní poměr nebo pracují alespoň příležitostně, jde však spíše o výjimky" (33, s. 23).

Díky nedostatku bydlení každým rokem umrznou v zimních měsících desítky bezdomovců. Bydlení bezdomovců se dělí na nestálé a stálé. Do nestálého bydlení se zahrnuje bydlení v parcích, pod mosty, na nádraží aj. Stálým bydlením bezdomovci vyjadřují svou potřebu mít domov, domovem se nemyslí jen fyzické místo k bydlení, ale i skupina osob, mezi kterými se člověk často a rád pohybuje, a kteří mu vytvářejí iluzi domova. Z toho důvodu si bezdomovci obydíjí garáže a opuštěné domy, nebo si staví přístěnky pod mosty (21).

1. 3. 3 Reakce na ztrátu domova

Podle Kellera (17) se obecně rozlišují tři typy reakcí na ztrátu domova, z nichž první je strategie distinkce. Ta nastává, když se člověk snaží dokázat, že na tom není nejhůře, vyvyšuje se na lidi, kteří jsou podle něj v ještě horší situaci, nebo vyzdvihuje své úspěchy v jiných činnostech.

Dalším typem reakcí je výbušná nostalgie, která se projevuje kolektivními výbuchy hněvu proti všemu a všem. Posledním typem reakce na ztrátu domova je popírání reality, jež se může projevit buď vytvořením vlastní přikrášlené iluze, nebo naprostou ztrátou víry v lepší budoucnost, rezignací a soustředěním se na naplňování jen základních životních potřeb. Popírání reality se může projevit i úmyslnou snahou o propad na dno, kdy chce člověk ovládat alespoň vlastní sebedestrukci (17).

1. 3. 4 Nejčastější problémy bezdomovců

Z důvodu ztráty domova je pro bezdomovce obtížné hledání zaměstnání, a pokud jej najdou, často zaměstnavatelé využívají jejich potřeby pracovat ve svůj prospěch. Z toho důvodu bezdomovci často pracují bez smlouvy a za menší než obvyklý plat (35).

Časté konflikty s policií způsobuje fakt, že ve skupinách bezdomovců se hodnoty mění od hodnot celé společnosti. V těchto uzavřených skupinách mizí také stud ze spáchaného deliktu a částečně i z trestu, protože ve věznicích dostanou bezdomovci jídlo a střechu nad hlavou, což je víc, než mají v běžném životě (36).

"Zdravotní stav bezdomovců vůbec je dosti složitou problematikou, zhoršený zdravotní stav a často i postižení (fyzické i psychické) je často už na počátku jejich dráhy. Mezi bezdomovci je téměř 25 % osob, kterým byl přiznán částečný nebo plný invalidní důchod, ne vždy je jim však vyplácen, protože nesplňují podmínky a velká část bezdomovců o přiznání tohoto důchodu ani nepožádala" (37).

Především kvůli škodlivějšímu životnímu stylu můžeme u bezdomovců sledovat více onemocnění, než u bydlící populace. Nejde jen o tělesná onemocnění, bezdomovci

se častěji setkávají i s duševními poruchami vzniklými vlivem stresu, neustálého strachu a užíváním návykových látek. Dostupnost zdravotní péče u bezdomovců je horší, mnohdy jim požadovaná péče není poskytnuta. Přesto ale bezdomovci vnímají dostupnost zdravotní péče často pozitivněji než bydlící populace (3).

Pro bezdomovce tvoří obrovský problém i komunikace s úřady. Ač má naprostá většina bezdomovců nárok na státní pomoc, velké množství z nich nemá chuť o ni žádat. Pro mnohé je to ponižující, pro jiné zase moc složité a zdlouhavé a čekání na úřadě jim ubírá na volném čase, kterého mají stále málo (21). Neumí s úřady jednat a sami si vyhledat pomoc, často ani nemají doklady. Proto je důležitá dostupnost pomoci a aktivní vyhledávání ohrožených osob (35).

Posledním problémem, který zde bude zmíněn, je přijetí bezdomovectví a jeho vnímání společností. Zkreslené vnímání bezdomovectví je způsobeno nedostatečnou informovaností, lidé míjející na ulici bezdomovce zažívají pravděpodobně pocity strachu, nejistoty, obav, opovržení, soucitu a lhostejnosti zároveň. Zvyšují se pocity apatie i případy agresivity obrácené vůči bezdomovcům (2).

1. 3. 5 Měření bezdomovectví

Existuje spousta metod, kterými lze bezdomovectví měřit, ale v literatuře nenajdeme žádnou označenou za nejlepší. V současné době ale vyčerpávající a přesné informace o měření bezdomovectví poskytuje Evropské unii britský akademik Bill Edgar. Ten měří bezdomovectví podle 3 kategorií; počet bezdomovců v určitém okamžiku, pohyb bezdomovců, tj. počet lidí, kteří se stali bezdomovci za určité časové období a prevalence bezdomovectví, tj. hodnota označující počet lidí majících zkušenost s bezdomovectvím v určitém časovém intervalu (3).

"V České republice žije skoro 11 500 lidí bez domova, kteří stojí o pomoc a vyhledávají ji. Vyplývá to z výsledků sčítání bezdomovců provedeného Českým statistickým úřadem ve spolupráci s organizacemi, které lidem v nouzi pomáhají.

Klientů jim každý rok přibývá a skutečný celkový počet bezdomovců je také vyšší, než ukázaly výsledky sčítání, protože ne všichni pomoc vyhledávají" (30).

1. 4 Evropská typologie bezdomovectví a vyloučení z oblasti bydlení

Evropská typologie bezdomovectví a vyloučení z oblasti bydlení se v literatuře objevuje pod zkratkou typologie ETHOS. Na jejím základě má bydlení několik domén, jsou jimi fyzická doména, která představuje mít místo a prostor, uspokojující potřebu bydlení, sociální doména, udržování společenských vztahů a svého soukromí, a právní doména, jistota a právní nárok na užívání bydlení (3).

Jak uvádí Hradecký (14), podle této typologie se dělí bezdomovectví do čtyř kategorií: bez střechy, bez bytu, nejisté bydlení a nevyhovující bydlení. Do skupiny osob bez střechy nad hlavou patří osoby přespávající venku a v noclehárnách, v kategorii bezdomovců bez bytu jsou zařazeni uživatelé ubytoven pro bezdomovce, ubytoven pro migranty, ženy v pobytových zařízeních pro ženy, uživatelé dlouhodobé podpory, uživatelé azylových domů a osoby před opuštěním instituce. Nejisté bydlení zahrnuje osoby, které jsou ohrožené vystěhováním, domácím násilím, nebo mají z jiných důvodů nejisté bydlení. Do poslední z kategorií, osoby v nevyhovujícím bydlení, se řadí osoby v přelidněném bytě, v provizorních (nebo neobvyklých) stavbách, nebo osoby žijící v jinak nevhodných podmínkách.

"V rámci projektu Strategie sociální inkluze bezdomovců v ČR se definicí a typologií zabývala pracovní skupina ve snaze dosáhnout harmonizace s evropskou typologií ETHOS. K operačním kategoriím a generickým definicím, které jsou závazné, jsme doplňovali relevantní národní subkategorie. Ty se mohou podle potřeby dále dělit podle speciální problematiky (alkoholici, psychicky nemocní), podle cílové skupiny (minority, věk, senioři, děti, migranti), podle původu (EU × mimo EU), případně jiné se mohou slučovat" (14, s. 31).

1. 5 Bezdomovectví v České republice

V 60. letech 20. století se sociální exkluze v České republice téměř nevyskytovala. Výjimečně se objevovali jednotlivci nebo malé skupinky lidí na okraji společnosti, kteří nedokázali udržet krok se stoupající životní úrovní a měli problémy udržet se na trhu práce. Sociálně exkludované skupiny ale byly jednoznačně oddělené od ostatních lidí – od tehdejší střední vrstvy. Nikoho tehdy nenapadlo, že by se jejich počet mohl rozšířit a téma sociální exkluze by se mohlo stát závažným problémem budoucnosti. Odborníci se tehdy domnívali, že sociální exkluzí jsou ohroženy pouze minority a osoby asociální, nebo s handicapem a lidé se stálou prací a jistým bydlením jsou spolehlivě zakotveni ve střední vrstvě. Na konci 90. let se ale situace začala měnit (18).

"Počet bezdomovců se po roce 1989 postupně zvyšoval. Příčin bylo několik: dekriminlizace trestného činu příživnictví (ten, kdo nepracoval, případně se trvale nezdržoval v místě bydliště, byl trestně stíhán za příživnictví, případně byl umístěn do psychiatrické léčebny či jiného zařízení), k jeho zvyšování přispívala a přispívá zahraniční migrace, propuštění či amnestování vězňů či další lidé, často společensky nepřizpůsobení, kteří z různého důvodu ztratili byt. Velký vliv na zvyšování počtu lidí bez domova měla také privatizace podniků a především faktické zrušení podnikových ubytoven, kde často přežívali muži, kteří si na putování a práci na různých stavbách po republice zvykli" (37, s. 1).

Přesný počet bezdomovců na území celé republiky není možné přesně určit. Podle posledních odhadů na území Čech žije asi třicet tisíc bezdomovců a ztrátou domova a bydlení je ohroženo až sto tisíc lidí. Občanský zákoník platný od 1. 1. 2014 problematiku bezdomovectví ani sociálního bydlení neřeší, pro bezdomovce, kteří by se mohli ze své tíživé situace dostat, je téměř nemožné najít cenově přístupné bydlení (40).

1. 5. 1 Boj s bezdomovectvím v České republice

Řešit vzniklou chudobu, a předcházet jí, je jedním z úkolů sociálního státu. V České republice systém sociální politiky spočívá ve třech pilířích: v sociální pomoci, sociální podpoře a sociálním pojištění. Sociální síť, kterou tyto tři pilíře realizují, má za úkol snižovat základní nerovnosti v sociálním postavení jedinců a skupin a zabránit sociálnímu vyloučení (23).

Jak uvádí Matoušek (26, s. 328): „*Organizace pracující s bezdomovci v ČR mají jeden charakteristický rys: většina z nich je přímo spojena s nějakou církví nebo ve svých stanovách artikuluje náboženské (v našem prostředí tedy křesťanské) principy. To dobře ilustruje, že bezdomovectví není sociálním problémem nové doby, naopak je trvale přítomným jevem: proto na něj odpovídají tradiční formy dobročinnosti*”

“V naší zemi máme vytvořenou síť služeb, které odpovídají na základní potřeby lidí bez domova. Tato síť však zdaleka není optimální, je potřeba ji posílit. Reintegrace lidí bez domova (a všech znevýhodněných vůbec) je současnými službami zajišťována ještě méně uspokojivě než naplňování základních potřeb klientů - zejména zde se otevírá prostor pro nové služby a projekty“ (26, s. 328).

Vztah bezdomovce a sociálního pracovníka by měl být vztahem rovnoprávným. Má vymezené hranice, a musí probíhat vždy na profesionální úrovni, nebo ztrácí smysl. Zároveň musí jeden druhému důvěřovat, aby mohli společně pracovat na zlepšení situace. V České republice se pro práci s bezdomovci používají dva přístupy, které je nutné kombinovat; přístup orientovaný na změnu a přístup zaměřený na podporu klienta. Přístup orientovaný na změnu má u nás větší tradici, je rozdělen do více stupňů se zvyšující se obtížností. Klient musí vyvinout vhodnou aktivitu, čímž se podporuje jeho reintegrace do společnosti. Bezdomovci mají většinou jen malý zájem svou situaci nějak měnit, nebo s někým spolupracovat, proto je třeba je stále přesvědčovat (21).

Problematikou osob bez přístřeší se zabývají služby sociální prevence uvedené v zákoně č. 108/2006 Sb. *“Cílem služeb sociální prevence je napomáhat osobám k překonání jejich nepříznivé sociální situace a chránit společnost před vznikem a šířením nežádoucích společenských jevů.”* Mezi sociální služby určené

pro bezdomovce patří především azylové domy, nízkoprahová denní centra, noclehárny a terénní programy, ale i další služby uvedené v tomto zákoně (20).

1. 5. 2 Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v České republice do roku 2020

Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v ČR do roku 2020 byla schválena v roce 2013. *"Koncepce vychází z faktu, že bezdomovectví není jen „přespávání na ulici“, nýbrž proces, na který je nutné reagovat již od rizika jeho vzniku jak opatřeními preventivní povahy, tak podporou navazující na stávající služby. Pracuje s různými přístupy řešení problémů osob bez domova s přihlédnutím k míře a diferenciaci jejich problémů. Zahrnuje témata od podpory přístupu k bydlení a zdravotní péči až po podporu zvyšování informovanosti a spolupráce všech relevantních aktérů"* (32).

Podle Ministerstva práce a sociálních věcí (32) se koncepce snaží o komplexní vnímání problematiky bezdomovectví a poukazuje na slabiny současného systému. Dále má plnit cíl: *„Udržení hranice počtu osob ohrožených chudobou, materiální deprivací nebo žijících v domácnostech bez zaměstnané osoby do roku 2020 na úrovni roku 2008."* Koncepce byla vypracována v souladu se Strategií Evropa 2020 z roku 2010 a snaží se posílit *"zacílené sociální služby na nejvíce znevýhodněné skupiny"*.

Koncepce ale není tak obsáhlá, aby zahrnula všechna rizika spojená s bezdomovectvím, řešení této problematiky je potřeba diskutovat a i nadále zpracovávat strategické materiály ke zlepšení nastalé situace (32).

1. 6 Bezdomovectví ve světě

Za nejpřesnější údaj o počtu bezdomovců na celém světě se považuje odhad OSN z roku 2005, který odhaduje až 100 milionů bezdomovců. Z tohoto obrovského počtu bezdomovců tvoří většinu ženy a děti, což se může zdát překvapivé vzhledem k údajům o bezdomovcích z České republiky. Do tohoto odhadu jsou započítáni jen lidé bez střechy nad hlavou, nepočítají se tam ti, kteří žijí v nelidských podmínkách nebo přespávají v provizorních obydlích, tzv. skrytí bezdomovci (4).

Nejvíce lidí bez domova se nachází v rozvojových zemích, především v Indii a v zemích jižní Afriky. Bezdomovci po celém světě se soustředí ve velkých městech, i když v rozvojových zemích z důvodu vyvlastňování půdy existuje hrozba ztráty přístřeší i na venkově. Ve vyspělých zemích se začalo bezdomovectví objevovat nejdříve v Americe, poté následovala západní a střední Evropa (41).

Proti chudobě a bezdomovectví bojuje už dlouhá léta mnoho nadnárodních organizací, mezi nejdůležitější patří OSN, Evropská unie a FEANTSA - evropská federace národních organizací pracujících s bezdomovci (15).

2 Cíle a výzkumné otázky

2. 1 Cíle práce

Cílem bakalářské práce je zjistit základní rozdíly ve vnímání nastalé životní situace - bezdomovectví - z pohledu mužů a žen bez domova, především z pohledu životní dráhy, zdravotních a sociálních kontextů, vztahu k rodině, sociálních vazeb apod.

2. 2 Výzkumné otázky

Pro dosažení stanoveného cíle byly stanoveny tyto výzkumné otázky:

Výzkumná otázka č. 1

Jakým způsobem se stali osobami bez přístřeší muži a jakým ženy?

Výzkumná otázka č. 2

Který aspekt života bez přístřeší považují za nejproblematictější a proč?

Výzkumná otázka č. 3

Jakými kroky, a zda vůbec, chtějí muži a ženy bez přístřeší svůj život změnit?

3. Metodika

V teoretické části byla použita sekundární analýza dat. Byly prostudovány odborné zdroje, tematická periodika, i webové stránky zabývající se problematikou bezdomovectví a genderu.

V praktické části byl zvolen kvalitativní výzkum, z důvodu zjištění hlubších souvislostí v dané problematice. Jak zmiňuje ve knize Hendl (12, s. 58): "*Cílem je zjistit hodnotové orientace, zájmy, motivace účastníků.*"

"Hlavním rysem kvalitativního výzkumu je dlouhodobost, intenzivnost a podrobný zápis. Cílem je porozumět lidem a událostem v jejich životě. Kvalitativní výzkumníci se soustřeďují spíše na subjektivní svět osob, na ten, který existuje v jejich mysli" (10, s. 142).

3.1. Analýza a zpracování dat

Jako technika sběru dat byl použit polostrukturovaný rozhovor. Komunikačnímu partnerovi byl vždy uložen okruh, o kterém mohl volně povídat, a v případě nezodpovězení výzkumné otázky mu byly položeny doplňující otázky.

Rozhovory byly zachyceny prostřednictvím audiozáznamu (28). Hlasový záznam rozhovorů byl nahráván do mobilního telefonu a následně doslovně přepsán do textového dokumentu kvůli snadnějšímu zpracování.

Získaná data byla zakódována. Kódování označuje označení, shrnutí a jiné uspořádání dat do tematických kategorií. Zakódovaná data byla zpracována metodou vytváření trsů, kdy byly kategorie, které vyplynuly z kódování, zpracovány v tabulkách (28), pod tabulkami jsou pro upřesnění uvedeny vždy konkrétní výroky a názory komunikačních partnerů. Celý výzkum shrnula a porovnala se současnou literaturou diskuse.

Pro zjištění odpovědí na výzkumné otázky v polostrukturovaném rozhovoru bylo použito několik okruhů otázek, které komunikační partneři zodpovídali. Ke každé výzkumné otázce lze přiřadit několik okruhů, které ji objasňují.

Výzkumná otázka č. 1:

1. Jak muži a ženy žili předtím, než se stali bezdomovci?
2. Kdy si muži a ženy poprvé uvědomili, že se jejich situace nevyvíjí příznivě a co ji podle nich zapříčinilo?
3. Jak muž nebo žena prvotně reagovali na to, že se ocitli na ulici?

Výzkumná otázka č. 2:

1. Nakolik je muž nebo žena spokojen/a se svou nynější životní situací?
2. Co muž nebo žena na nastalé životní situaci neměnil/a a co by naopak měnil/a hned?
3. Jaký aspekt života na ulici přijde mužům a ženám nejtěžší? (zdravotní péče, vztahy s rodinou, sociální vztahy, pohled společnosti, finanční situace, kriminalita apod.)
4. Chodí muži a ženy se zdravotními problémy k lékaři?
5. Stýkají se muži a ženy se svou rodinou, pokud nějakou mají?
6. S kým tráví muži a ženy většinu času, kdo je jim nejbližší?
7. Kdo to má, podle mužů a žen, v situaci bez stálého bydlení těžší: muži nebo ženy?

Výzkumná otázka č. 3:

1. Jak vidí muži a ženy svoji budoucnost?
2. Jaká by byla ideální budoucnost mužů a žen?

3.2. Výběrový soubor

Za základní soubor byly zvoleny osoby bez přístřeší žijící na území Českých Budějovic.

Výběr vzorku byl proveden metodou snow sampling. Při této metodě výzkumník sbírající data požádá informátora o poskytnutí informací, o vyhledání a kontaktování další osoby se stejným problémem. Vzorek je naplněn ve chvíli, kdy informátor nezná další vhodnou osobu, sebraná data se opakují, nebo osoba, na kterou je výzkumník odkázán, nechce spolupracovat (5).

Ke sběru dat bylo zvoleno nízkoprahové denní centrum pro lidi bez domova v Domě sv. Pavla v Českých Budějovicích, výzkum byl proveden v březnu roku 2014. Zařízení bylo vybráno proto, že je v centru města Českých Budějovic a během dne se tu scházejí muži i ženy bez domova z důvodu poskytnutí stravy, ošacení, hygieny, nebo společenského kontaktu a není proto těžké zastihnout zde velké množství lidí se stejnou problematikou.

Dům sv. Pavla je zařízením pro lidi bez domova. Těmto lidem poskytuje služby azylový dům, noclehárna a nízkoprahové denní centrum pro lidi bez domova (27).

Před zahájením výzkumu jsem prostřednictvím e-mailu a telefonické domluvy požádala o souhlas s provedením výzkumu v zařízení vedoucí Domu sv. Pavla. Vedoucí domu mě odkázala k sociální pracovníci, která mi doporučila prvního komunikačního partnera. Následující komunikační partner byl vždy nominován předešlým komunikačním partnerem. Rozhovory byly prováděny ve společenské místnosti nebo na dvoře. Výběrový vzorek byl naplněn poté, co poslední komunikační partner doporučil potenciálního komunikačního partnera, který nebyl ochotný poskytnout rozhovor a tím byl sběr dat ukončen.

Každý z komunikačních partnerů byl osloven a bylo mu sděleno, že jde o nepříliš dlouhý a naprosto anonymní rozhovor, kde budou zjištěny základní informace o jeho životě a především o nastalé životní situaci. Při rozhovorech bylo použito dotazování a techniky aktivního naslouchání, které napomáhaly ke správnému pochopení sbíraných dat.

4 Výsledky

Sedm z osmi komunikačních partnerů mého výzkumu se podle typologie ETHOS řadí do kategorie osob bez bytu. Pět z těchto sedmi přespávají v azylových domech a dva na ubytovnách pro bezdomovce. Zbývá komunikační partnerka neřadící se do osob bez bytu, bydlí v nevyhovujícím bydlení.

Rozhovory s komunikačními partnery byly zakódovány a následně zpracovány metodou vytváření trsů, názvy tabulek se shodují s jednotlivými trsy.

4. 1 Krátké kazuistiky

Krátké představení komunikačních partnerů bylo sepsáno z důvodu lepší orientace mezi jednotlivými osobami a zároveň z důvodu uvedení základních údajů, jako je například věk, doba strávená na ulici nebo současné místo pobytu.

Komunikační partnerka 1 je 64letá paní, která se na ulici dostala asi před 7 lety, předtím bydlela se svou matkou a sestrou. Pak přebývala střídavě venku, v azylovém zařízení a na ubytovně, kde žije i nyní. Živobytí platí ze starobního důchodu, který jí ale plně nedostačuje.

Komunikační partnerka 2 pochází ze Slovenska a je jí 52 let. Do České republiky přišla před 6 lety s přítelem kvůli práci přes agenturu, ten ale záhy na to zemřel a ona tu zůstala sama. Nyní bydlí v azylovém domě, občas sežene přivýdělek a kvůli práci je ochotná přestěhovat se kamkoliv.

Komunikační partnerce 3 je 31 let. Před odchodem na ulici žila v nájmu s přáteli, odkud se musela kvůli změně majitele nemovitosti narychlo odstěhovat. Poté bydlela na chatě bez elektřiny, topení i vody a následkem toho skončila v nemocnici. Nyní žije

v azylovém domě, nedostává sociální dávky a jediný její příjem je z prodeje časopisu Nový prostor.

Komunikační partnerka 4 je 42letá žena žijící se svým přítelem v podnájmu v malé chatce bez elektřiny a vody. Dříve měla rodinu, její manžel ale spáchal sebevraždu, ona byla hospitalizována do psychiatrické léčebny a poté zůstala v Českých Budějovicích, čímž opustila své 4 děti. U komunikační partnerky 4 je velmi patrné využívání ze strany současného nájemce, obírání o peníze i stravu.

Komunikační partner 1 je příslušník romské minority a je mu 47 let. V roce 1991 skončil na ulici poprvé, od té doby žil na ubytovně, kterou považoval za svůj domov. Kvůli konfliktům s majitelem, který ho chtěl využívat k neplacené práci, musel odejít. Odchod z ubytovny bral jako krok ke svobodě, nyní je to 8 let a v současné době bydlí v azylovém domě.

Komunikační partner 2 se dostal do tíživé životní situace, když byl před třemi lety propuštěn z práce. Nyní je mu 36 let, bydlí v azylovém domě a budoucnosti nechává spíše volný průběh.

Komunikační partner 3 přišel o práci a důsledkem nedostatku financí i o pronajatý byt, v azylovém domě pobývá od ledna letošního roku. Nyní je mu 45 let a současnou životní situací trpí především jeho osobní hrdost, aktivně hledá zaměstnání a snaží se situaci co nejrychleji změnit.

Komunikační partner 4 se přestěhoval do Českých Budějovic před necelými dvěma lety kvůli práci, za kterou ale nedostal zaplacenou. Teď, ve svých 30 letech žije na ubytovně a shání trvalou dobře placenou práci, aby mohl své přítelkyni oplatit její nynější pomoc a žít jako rodina s ní a jejími dětmi.

4. 2 Hodnocení výzkumných otázek

Každou z výzkumných otázek zachycuje několik tabulek, jejichž názvy odpovídají názvům vytvořených trsů. Tabulky jsou rozděleny do 4 kategorií, týkají se 3 výzkumných otázek a genderového vnímání bezdomovectví osobami bez přístřeší, jsou barevně rozlišeny pro lepší orientaci, červenou barvou jsou označeny komunikační partnerky a modrou barvou komunikační partneři. Pod každou z tabulek jsou uvedeny důležité podrobnosti týkající se jednotlivých komunikačních partnerů a partnerek nebo jejich přímé výroky.

4. 2. 1 Jakým způsobem se stali osobami bez přístřeší muži a jakým ženy?

První výzkumná otázka byla zpracována do tří tabulek, které se snaží zachytit život osob bez přístřeší, než se osobami bez přístřeší staly, dále pak spouštěcími mechanismy bezdomovectví, které způsobily právě jejich situaci a reakcemi na ztrátu domova.

Tabulka 1: S kým žili komunikační partneři, než se stali osobami bez přístřeší?

	S partnerem/kou			
	Sám/sama	nebo manželem/kou	S rodinou	S přáteli
K. partnerka 1			x	
K. partnerka 2		x		
K. partnerka 3				x
K. partnerka 4			x	
K. partner 1	x			
K. partner 2	x			
K. partner 3	x			
K. partner 4	x			

Zdroj: vlastní výzkum

Komunikační partnerka 1 bydlela v bytě se svojí rodinou. *"Předtím jsme měli byt, přišli jsme o byt, byli jsme tak půl roku venku, jako rodina, máma, sestra a já."*

Komunikační partner 2 jako všichni muži z výzkumu, bydlel sám. *"Bydlel jsem v pronajatém bytě, který jsem měl sám pro sebe."*

Tabulka 2: Prvotní příčina ztráty domova komunikačních partnerů

	Ztráta zaměstnání	Ztráta rodiny/rodinného příslušníka	Ztráta bydlení
K. partnerka 1			x
K. partnerka 2		x	
K. partnerka 3			x
K. partnerka 4		x	
K. partner 1			x
K. partner 2	x		
K. partner 3	x		
K. partner 4	x		

Zdroj: Vlastní výzkum

Situace komunikační partnerky 2 se začala vyvíjet nepříznivě, když její přítel, se kterým vedla společnou domácnost, zemřel. *"Bydleli jsme tady v bytě od té agentury, ale on pak jel domů na svátky za dětmi, já tu zůstala kvůli práci, a zpátky už nepřišel a až po několika měsících jsem se dozvěděla, že zemřel, ale to už jsem byla na ubytovně, protože jsem nemohla být sama držet."*

Komunikační partnerka 3 měla zařízené bydlení bez smlouvy, které skončilo. *"Majitel domu, ve kterém jsme s přáteli bydleli, opravdu starý pán, se rozhodl prodat oba dva baráky, kde jsme s přáteli bydleli, jenže je prodal Pražákům a Pražák nás vystěhoval do čtrnácti dnů, protože chtěl ten dům na něco jiného."*

Komunikační partnerka 4 se dostala na ulici kvůli závažným problémům v rodině. *"Můj manžel, bývalý, je po smrti ... Já jsem byla u bratra a bratr mi řekl, že se upálil na stožáru. To dítě poslední mi odvezli do dětského domova, jen proto, že mě odvezli na tu psychiatrickou. Oni si mysleli, že chci skočit do vody, ale já jsem se dívala takhle do řeky, tam se utopil mojí maminky nebožky bratr. A já jsem se dívala a ten pán co šel okolo mě, si myslel, že chci skočit, tak zavolal a tak mě odvezli sem do Budějovic a už jsem tady zůstala, to je tak šest let. ... Jelikož jsem neměla peníze na cestu zpátky a neměla jsem občanský průkaz, tak jsem musela zůstat tady v Budějovicích"*

Komunikační partner 3 byl jedním ze tří komunikačních partnerů, u kterých bylo primární příčinou ztráty domova propuštění ze zaměstnání. *"Potom přišla ztráta zaměstnání, nebylo moc kšeftů, tak mě propustili, a šlo to hned. Začaly docházet finance, přišel jsem o nájem a už to bylo jedno s druhým."*

Tabulka 3: Reakce na ztrátu bydlení

	Realistická reakce	Pozitivní reakce	Negativní reakce
K. partnerka 1	x		
K. partnerka 2	x		
K. partnerka 3			x
K. partnerka 4			x
K. partner 1		x	
K. partner 2			x
K. partner 3			x
K. partner 4			x

Zdroj: vlastní výzkum, (Realistická reakce = přirozená reakce, dobré přijetí nové situace, Pozitivní reakce = radost ze změny, Negativní situace = pocity paniky, strachu a naštvání)

Komunikační partnerka 1 přistoupila ke ztrátě domova realisticky a bez paniky, začala shánět peníze a uschovávat věci, které nemohla vzít s sebou. *"Museli jsme dávat do úschovny věci, v Chýnově, tam že si to tedy vyzvednu, až budu mít byt a budu to moct všechno zaplatit."*

Komunikační partnerka 2 prošla již mnohými strastmi, takže ztrátu bydlení brala relativně dobře, jako vyvrcholení její současné situace. *"No, mě už potkalo tolik špatných věcí, že jsem na tohle reagovala asi dobře, dost s humorem."*

Komunikační partnerka 3 na rozdíl od komunikační partnerky 2 reagovala na ztrátu domova vyloženě negativně. *"No, jestli to chcete úplně do slova, do písmene, tak vám to řeknu. "xxx a je to v xxx."* Po ztrátě bydlení se přestěhovala na chatu bez elektřiny

a topení, kde bydlela několik měsíců. V důsledku špatných podmínek k bydlení se dostala na začátku zimních měsíců do nemocnice se zápallem plic a omrzlinami.

Komunikační partner 1 pobýval na ulici už v minulosti a po zkušenosti s bydlením na poslední ubytovně bral návrat na ulici jako krok k lepšímu. *"No, zkušenosti mám, z roku 91, takže mi to tak nějak nevadilo a řekl jsem si: takhle konečně začíná svoboda."*

Pro komunikačního partnera 2 znamenalo přestěhování z podnájmu do azylového domu šok. *"No, hodně špatně no, bylo to takový nezvyklý, člověk je zvyklý na něco jiného a najednou se objeví v takovéhle situaci, neví kudy kam, co má dělat, prostě chybí to, na co byl zvyklý"*

Komunikační partner 4 má oproti ostatním komunikačním partnerům výhodu. Má stálou přítelkyni, která ho vždy ve všem podporuje, finančně i psychicky. *"Ze začátku jsem panikařil. Docela panikařil, ale samozřejmě, musel jsem se točit, ohánět, shánět práci, no nemohl jsem se spoléhat jen na ní. Což ale stejně, na 99 % mi pomáhala stejně ona."*

4. 2. 2 Který aspekt života bez přístřeší považují muži a ženy bez přístřeší za nejproblematictější a proč?

Druhá výzkumná otázka pojednává o současném životě osob bez přístřeší a o vnímání problémů se životem bez přístřeší spojených. V rámci této výzkumné otázky byly zpracovány tři tabulky, které se snaží zachytit podstatu subjektivního vnímání života bez přístřeší a sociálních vazeb.

Tabulka 4: Vnímání nastalé životní situace osobami bez přístřeší

	Spokojenost s životní situací	Nejproblematictější aspekt (y)
K. partnerka 1	průměrně spokojená	pohled společnosti
K. partnerka 2	spíše nespokojená	kriminalita
K. partnerka 3	průměrně spokojená	nedostatek financí
K. partnerka 4	úplně nespokojená	úroveň bydlení
K. partner 1	spíše spokojen	vztahy s ostatními bezdomovci
K. partner 2	průměrně spokojen	nedostatek financí
K. partner 3	spíše spokojen	ztráta osobní hrdosti
K. partner 4	spíše nespokojen	hledání trvalého zaměstnání

Zdroj: vlastní výzkum

Komunikační partnerka 1 vnímá nejhůř pohled většinové společnosti na lidi bez domova. *"Ono většinou, když je člověk venku, tak to vidí, co kde se děje, a ty přístupy těch lidí okolo to je fakt hrozný."*

Komunikační partnerka 2 zažila dvě přeapadení a má strach z dalších útoků. *"Když jsem přišla, tak mě přepadli, vzbudila jsem se s krvácením do mozku a podruhé mě zas přepadli. Člověk je takový v nebezpečí venku, bez soucitu, měla jsem fakt okolo osmi set korun, říkám, ať mi doklady vrátí a nic, vyhýbám se některým tady v Budějovicích. Je to hrozný."*

Komunikační partnerce 3 nebyly přiznány dávky hmotné nouze a je ve velmi špatné finanční situaci. *"Já neberu sociálku, prodávám Nový prostor, takže akorát to co prodám, nebo co mi lidi strčí do kapsy a to je hrozně málo."*

Komunikační partnerka 4 žije v podnájmu v chatě se svým přítelem. Z hlediska úrovně bydlení a přístupu od nájemce se dá říci, že jsou využíváni kvůli své životní situaci. Podnájemce mění pravidelně výši nájmu bez předchozího upozornění, obírá je o jídlo a věci a narušuje jejich soukromí. *"Platíme 500 za každého nájem tomu chlapovi, co si to pronajímá tu barabiznu, a on nás ještě chodí vyžírat ... Včera přišel a povídá: "Vy si děláte bramboráky? Dejte mi taky", a normálně nám je všechny sežral! No a dávky já dostanu až někdy v létě, až v červenci jdu na pracák, tak do té doby to bude hodně špatný. Pro vodu si chodíme ke kamarádovi, co bydlí kousek v baráku, a elektřinu nemáme a všude je jenom bordel, to nám tam dělá ten V. co to pronajímá..."*

Komunikační partner 1 má, pravděpodobně z hlediska tmavší barvy své pleti, problémy se vztahy s ostatními obyvateli azylového domu. *"Jsou tady prostě takový lidé, kteří by tady být nemuseli, si slyším, jak si šuškájí na chodbě, když projdu a jak mě ty ostatní klienti pomlouvají ... Někdo vás pozdraví, tak si řeknete dobrý, ale pak se zase dozvíte, co si o vás povídá."*

Komunikační partner 2 cítí největší negativum svého současného života v nedostatku peněz. *"No nejhorší je, když nemáte zaplatit ten nocleh a kolikrát vám ani nikdo nepůjčí nebo vám nedá ani pětikorunu, asi to je nejtěžší."*

Komunikační partner 3 se cítí ponížen, že se dostal do této životní situace. *"Nejtěžší je pro mě asi to, že jsem se sem dostal, nikdy jsem si nemyslel, že zrovna já takhle skončím."*

Komunikační partner 4 má problémy se sháněním stálého zaměstnání. Potkaly ho situace, kdy mu nebylo zapláceno, nebo byl propuštěn ve zkušební lhůtě. Chtěl by sehnat trvalé zaměstnání. *"Tady hlavně když přijdete do práce, tak vám dají tříměsíční lhůtu s tím, že vlastně nějaký 89. den vám řeknou nashledanou ... Myslím si, že nejsou žádný jistoty v té práci."*

Tabulka 5: Problémy osob bez přístřeší

	Chodí s problémy k lékaři	Problémy s kriminalitou	Využití nepříznivé životní situace jinými lidmi
K. partnerka 1			
K. partnerka 2	x	x	x
K. partnerka 3	x		x
K. partnerka 4		x	x
K. partner 1			x
K. partner 2	x		
K. partner 3	x		
K. partner 4	x	x	x

Zdroj: Vlastní výzkum

Komunikační partnerka 1 upřednostňuje samoléčbu před návštěvou doktora. Dokud bude alespoň trochu moci, k lékaři nepůjde. *"Léky si kupuju sama vždycky."*

Komunikační partnerka 4 podle jejích slov lékaře shání, žádný ji ale nechce přijmout. *"Že prý si musím přivést zdravotní kartu a já sem tady lítala po všech lékařích, a bud' mají všude plno, nebo mi říkají, že musím do Hradce pro kartu"*

Komunikační partner 1 odešel z ubytovny, když po něm chtěl vedoucí věci, které nespádaly ke smlouvě o ubytování. *"Chtěl, abych pracoval na jeho pozemku, zadarmo."*

Tabulka 6: Sociální vazby osob bez přístřeší

	Má rodinu	Je v kontaktu s rodinou	Tráví čas s bezdomovci	Tráví čas se sociálně nevyloženými	Nejraději je sám/sama
K. partnerka 1	x				x
K. partnerka 2	x	x	x		
K. partnerka 3			x		
K. partnerka 4	x		x		
K. partner 1			x		
K. partner 2	x	x			x
K. partner 3	x	x	x		
K. partner 4			x	x	

Zdroj: Vlastní výzkum

Komunikační partnerka 1, ač měla s rodinou dobré vztahy, nemá v současné době příležitost se s členy rodiny stýkat a neudrhuje ani žádné jiné kontakty. *"Máma je někde v těch lázních, ani nevím kde, a sestra s tím chlapem žije v Prachaticích. Většinou trávím všechnen čas sama."*

Komunikační partnerka 2 udržuje přátelské vztahy s ženami z azylového domu. Ráda by se vrátila k rodině na Slovensko, ví ale, že tam by práci sháněla ještě hůř, než v České republice. *"Tady jsou jen lidé, které tu potkávám, nebo na ženské Žerotínce. Já mám rodinu na Slovensku, takže s rodinou mailuju. Mám dvě děti, už dospělé, kluka a holku, oba mají taky vystudovanou vysokou školu, jako vy studujete."*

Komunikační partnerka 3 nemá žádnou rodinu, jako své přátele bere ženy z azyláku, přátelí se ale i s muži. Máte někoho blízkého? *"Jo, tady s M. (komunikační partnerka 2)! Pak ještě s I., ta je vedle na denním centru, a pak ještě s holkami z azyláku většinou. Tady mám ještě jednoho kamaráda, ten se dneska nějak nedostavil."*

Komunikační partnerka 4 udržuje pravidelný kontakt pouze se svým přítelem, se kterým žije. Několikrát měsíčně dochází do Domu sv. Pavla kvůli vyzvednutí pošty a polévce, kterou tam dostává. S některými uživateli azylového domu se zná, přátelské

vztahy s nimi ale neudrží. Se svými dětmi se nestýká, ani o ně většinu času nejeví zájem. *"Děti mám 4. Jeden, ta M., je ve Vsetíně a ty dva nevím. B., ta je dospělá, té je 22, taky nevím, kde je taky nedala o sobě znát, ale až bude potřebovat, tak se ozve. A ty další dva nevím taky vůbec. ... Stýkám se akorát s tou nejmenší dcerou - s M. - jsme tam byli před dvěma roky, jsme to měli v plánu nedávno, že tam pojedeme, finančně nám to nevyšlo, tak jsme nejeli. Ona je u bratra."*

Komunikační partner 2 má bratra. *"Jsme v kontaktu pořád s bráchou, minimálně co se týče přes facebook, mobil a tak."*

Komunikační partner 3 má partu kamarádů ve stejné životní situaci a z bývalého manželství má syna, se kterým nyní vychází velmi dobře. *"Člověk se nemůže izolovat jako. Když nebudete komunikovat, tak se zblázníte. Bavít se s těmi chlapi mi hrozně pomáhá ... Stýkám se se synem. Tak jednou týdně, on jezdí do Budějic na střední školu, tak tady vždycky někde ve městě se potkáme a pohovoříme, někam zajdeme třeba..."*

Komunikační partner 4 udržuje časté kontakty s lidmi, nejdůležitější roli v jeho životě hraje jeho přítelkyně. *"Já rodinu nemám. ... No přítelkyně s tou teda trávím nejvíc času, a s jejími dětmi, ty jsou mi nejbližší. Krom teda kamarádů. Táhle teta K. (komunikační partner 3), a pár kluků, jinak teda přítelkyně."*

4. 2. 3 Jakými kroky, a zda vůbec, chtějí muži a ženy bez přístřeší svůj život změnit?

Odpověď na třetí výzkumnou otázku zachycuje tabulka, která se snaží porovnat ideální představy osob bez přístřeší o jejich budoucnosti a kroky, které pro tuto budoucnost podnikají.

Tabulka 7: Budoucnost osob bez přístřeší

	Chce stálou práci	Chce jiné bydlení	Aktivně hledá práci	Aktivně hledá bydlení
K. partnerka 1		X		X
K. partnerka 2	X		X	
K. partnerka 3	X	X	X	
K. partnerka 4		X		
K. partner 1		X		X
K. partner 2	X		X	
K. partner 3	X	X	X	
K. partner 4	X	X	X	X

Zdroj: Vlastní výzkum

Komunikační partnerka 1 má domluvené bydlení, a čeká jen na možnost se přesunout. *"Čekám kdy má dotyčný přijít a má mě do toho bytu přestěhovat, potom bych bydlela normálně a ve svém."*

Komunikační partnerka 2 odjíždí na Slovensko kvůli novým dokladům. Poté bude shánět práci kdekoliv v České nebo Slovenské republice.

Pro komunikační partnerku 3 je prioritou sehnat práci a poté změnit bydlení, a tím svou životní situaci k lepšímu. *"Teď mám rozjednaný práce dvě, takže pokud by to vyšlo tak potom někde na ubytovnu nebo levný podnájem, kdyby to šlo sehnat... Ta ubytovna by asi prozatím stačila."*

Komunikační partnerka 4 by chtěla začít pracovat a bydlet v lepších podmínkách. Z dotazování ale nevyplynuly skutečnosti, které by poukazovaly na aktivní snahu něco změnit. Na otázku, jak vidí svoji budoucnost, odpověděla: *"Normální, jako každý normální člověk, chápete to? Že by sem dostala práci, byt, rodinu už nemůžu mít... To nejde, spíš ta práce a byt. Ale to teď taky všechno nejde."*

Komunikační partner 1 má největší přání změnit své bydlení. *"No dokud jsem tady tak to vidím, že mi asistenti v sociálních službách mají nahlídnout do notebooku kvůli podnájmům a pomoci mi nějaký najít, chtěl bych garsonku, kde bych na to měl, si to platil a měl bych svůj klid, bez nepříjemných lidí a bez hlídání."*

Komunikační partner 2 nemá žádné určité plány do budoucna. *"No být hlavně zdravý a to ostatní přijde potom. Snad nějaké to bydlení a práce kdyby se naskytlo, ale to zdraví je důležitější, takže to nehrotím."*

Komunikační partner 3 chce najít stálou práci, ze které by uživil sebe, zaplatil pronájem v bytě a mohl platit alimenty svému synovi. *"Práce je málo a špatně hodnocená, že jí Čech vzít nemůže. Oni si na to najdou Ukrajince a ty jí vykonávají za nižší plat a Čech nemá šanci práci najít."*

Komunikační partner 4 by rád bydlel se svojí přítelkyní a jejími dětmi. Předtím si ale musí sehnat práci a vlastní bydlení, kam by se s nimi mohl odstěhovat. *"Nějakou dobrou práci, nějaký dobrý bydlení, rodinný dobrý vztahy, aby to fungovalo tak, jak má. ... Chci prostě s ní tak nějak začít fungovat, musím myslet na to, že má dvě děti, takže se budu muset točit třikrát tolik než jen kvůli sám sobě."*

4. 2. 4 Genderová perspektiva bezdomovectví

Poslední tabulka byla vytvořena z důvodu prezentace názorů komunikačních partnerů na problematiku bezdomovectví v kontextu pohlaví.

Tabulka 8: Genderové vnímání situace

	Myslí si, že to mají na ulici těžší ženy	Myslí si, že to mají na ulici těžší muži	Myslí si, že oba to mají stejně těžké
K. partnerka 1			x
K. partnerka 2	x		
K. partnerka 3			x
K. partnerka 4	x		
K. partner 1		x	
K. partner 2	x		
K. partner 3	x		
K. partner 4	x		

Zdroj: Vlastní výzkum

Komunikační partnerky 1 a 3 nevidí rozdíly ve vnímání bezdomovectví mezi ženami a muži. Jak říká komunikační partnerka 3: *"Oboje je to na stejno. Na stejný "xxx" je to s prominutím, to budete mít opravdu řečeno od podlahy, pro oboje je to nanič."*

Komunikační partnerka 2 podle vlastních zkušeností usuzuje, že to mají na ulici těžší ženy. *"Jednak, nemůže se tolik bránit. Je asi jiné, když je s partnerem, nebo když někoho pozná, ale já tu neznám nikoho, tak se nemůžu kdesi jen tak přidružit, samotná ženská tu nemá šanci."*

Komunikační partner 1 vidí výhodu ženy v lehčím navazování společenských vztahů s lidmi, kteří jim pomůžou. *"Chlap se musí víc otáčet. Protože pani, nebo žena, ta se otáčet nemusí, ten chlap, ten je na tom hůř, ten je sám. To si myslím já."*

Komunikační partner 3 vidí muže jako silnější a lépe stavěné na těžké situace.
"Ženský. Myslím si, že nejsou v tak odolném stavu. Vůči tomu stresu a tak, to pro ně musí být určitě daleko těžší, chlapi jsou na tohle líp stavený."

5 Diskuse

Cílem bakalářské práce bylo zjistit rozdíly ve vnímání nastalé životní situace - bezdomovectví - z pohledu mužů a žen bez domova, především z pohledu životní dráhy, zdravotních a sociálních kontextů, vztahu k rodině, sociálních vazeb apod.

V rámci výzkumu bylo zodpovězeno na všechny výzkumné otázky, které byly určeny k naplnění cíle. První výzkumná otázka zní: jakým způsobem se stali osobami bez přístřeší muži a jakým ženy. Účelem druhé výzkumné otázky bylo zjistit, jaký aspekt života bez přístřeší považují muži a ženy bez přístřeší za nejproblematictější a proč a třetí výzkumná otázka zkoumá, jakými kroky a zda vůbec chtějí muži a ženy bez přístřeší svůj život změnit.

Komunikační partneři byli rozděleni do dvou skupin: na muže a ženy, které byly navzájem porovnávány.

O výsledcích první výzkumné otázky vypovídají tabulky jedna, dva a tři. Z první tabulky jednoznačně vyplývá, že muži před ztrátou domova bydleli sami, na rozdíl od nich, ženy bydlely vždy s někým, s partnerem, rodinou nebo přáteli. Jak uvádějí Průdková a Novotný (33), ženy mají bohatší sociální síť. Na rozdíl od mužů, kteří si v době krize málokdy řeknou o pomoc příbuzným, či přátelům, ženy mají ve většině případů tendenci obrátit se na někoho, kdo jim poskytne pomoc.

Ženy mají specifické příčiny bezdomovectví, především rozpad rodinných vztahů a domácí násilí (45). Barták (3) rozděluje více druhů spouštěcích mechanismů startujících bezdomovectví. Jedním ze spouštěcích mechanismů je finanční krize spojená s růstem dluhů.

Prvotní příčinou odchodu na ulici u komunikačních partnerů 2 a 3 bylo ztráta zaměstnání, která se stala důsledkem finanční krize, z jejíhož důvodu museli komunikační partneři opustit své bydlení a přestěhovat se do azylového domu. Komunikační partner 4 měl obdobný důvod, kvůli příslibu dobré práce se přestěhoval

do Českých Budějovic z Liberce, za práci ale nedostal zapláceno a finanční krize ho postihla také.

Dalším spouštěcím mechanismem podle Bartáka (3) je ovdovění. Tato situace postihla komunikační partnerky 2 a 4. Komunikační partnerka 2 nebyla vdaná, ale žila s partnerem, který zemřel, a ona nezvládla sama platit nájem. Manžel komunikační partnerky 4 se upálil, což bylo prvotní (ale ne jedinou) příčinou jejího odchodu na ulici. Druhým spouštěcím mechanismem u komunikační partnerky 4 bylo zhoršení duševního zdraví, které Barták rovněž uvádí. Komunikační partnerka 4 byla odvezena na psychiatrické oddělení v Českých Budějovicích, v domněnce, že chce spáchat sebevraždu. Podle ní ale byla tato domněnka mylná.

Komunikační partner 1 a komunikační partnerky 1 a 3 se ocitli na ulici z důvodu vyklizení nájemného bytu (komunikační partner 1 z důvodu vyklizení ubytovny, kterou považoval za svůj domov a žil zde mnoho let). Prvotní příčiny bezdomovectví všech komunikačních partnerů se tedy shodují se spouštěcími mechanismy, které Barták uvádí (3).

Na druhou výzkumnou otázku odpovídají tabulky čtyři až šest. Tyto tabulky se zabývají současným životem bezdomovců, jejich subjektivním vnímáním tohoto života a aspekty, které bezdomovci vnímají jako nejproblematičtější.

Z důvodu ztráty domova se bezdomovci často potýkají s problémy v zaměstnání nebo při jeho hledání. Zaměstnavatelé využívají faktu, že bezdomovci nemají trvalý pobyt a práci opravdu potřebují, často je nutí pracovat načerno, vysoký počet hodin a za nízký plat (35). Problémy a špatné zkušenosti se zaměstnáním a jeho hledáním mají komunikační partneři 3 a 4 a komunikační partnerka 2. Komunikačnímu partnerovi 3 vadí nabídka zaměstnání z úřadu práce, např. mu bylo nabídnuto místo zedníka, po příchodu na pracoviště zjistil, že by musel odpracovat mnoho hodin za velmi nízkou mzdu. Komunikační partner 4 má špatné zkušenosti s nezaplacením slíbené mzdy a nečekaným propuštěním v poslední den zkušební lhůty. Komunikační partnerka 2 pracovala v Novohradských horách. Když tam přijela po svátcích, které strávila s rodinou, bylo jí oznámeno, že pro ni práci nemají, i když to měla slíbené. Také

se sháněním jiné práce má problém, protože nemá k dispozici obnos peněz potřebný pro provedení na vstupní lékařské prohlídce.

Bezdomovci mají časté problémy při komunikaci s úřady. Neprůhlednost, složitost a často i neochota úřednic je odrazují od podání žádosti o státní sociální pomoc (21). Komunikační partnerka 3 žádala na úřadě práce o sociální bydlení, které jí nebylo přiznáno, také nepobírá žádné sociální dávky.

Dostupnost zdravotní péče u bezdomovců je horší, než u bydlící populace. Často jim bývá poskytnutí zdravotní péče odepřeno a po několika neúspěšných pokusech rezignují. Komunikační partner 1 nyní shání lékaře, prozatím neúspěšně. Komunikační partnerka 1 k lékaři nechodí, lze se jen domnívat, zda z důvodů negativního přístupu lékařů k bezdomovcům nebo z vlastního přesvědčení. Komunikační partnerce 4 podle jejích slov byla už mnohokrát odepřena lékařská péče, doktoři ji buď odmítají přijmout, nebo žádají osobní doručení zdravotní karty, které pro ni není možné.

Někteří bezdomovci se živí krádežemi, žebráním, sběrem nerostných surovin, prodejem časopisu Nový prostor nebo přivýdělků a brigádami, někteří pobírají sociální dávky, které tvoří veškeré příjmy (33). Komunikační partner 1 si brigádně vydělává a pobyt v azylovém domě je mu hrazen z úřadu práce. Komunikační partneri 2, 3 a 4 jsou v současné době závislí na sociálních dávkách, případně si něco načerno krátkodobě přivydělají. Komunikační partner 2 označuje právě svoji finanční situaci za nejhorší aspekt života bez domova.

Jediným zdrojem příjmu komunikační partnerky 1 je starobní důchod. Komunikační partnerky 2 a 3 nepobírají sociální dávky. Komunikační partnerku 2 živí v současné krátkodobými přivýdělků a komunikační partnerku 3 prodej časopisu Nový prostor. I komunikační partnerka 3, stejně jako komunikační partner 2, vidí ve finančních potížích největší problém svého současného života. Komunikační partnerka 4 je v současné době vyloučena z databáze úřadu práce, se svým přítelem žijí dohromady z jeho dávek hmotné nouze.

Mezi bezdomovci je velkým problémem kriminalita. Kvůli špatnému přístupu ke zdrojům se často stávají pachatelé nebo oběti trestných činů. Komunikační partnerka 2 byla několikrát přepadena, i komunikační partner 4 vidí problém života bez domova

v kriminalitě. Komunikační partnerka 4 žije v pronájmu a je nyní finančně využívána svým nájemcem (37).

Barták (3, s. 56-57) uvádí: *"Bezdomovství je charakteristické rozpadem rodinných vazeb, izolací od širší komunity a do určité míry také nezájmem veřejného sektoru. Právě absenci funkčních rodinných vazeb a vazeb na komunitu reprezentovanou přáteli či sousedy můžeme považovat za jednu z významných příčin nízké míry individuálního sociálního kapitálu bezdomovců, který jim neumožňuje řešit bezdomovství v rámci rodiny, popřípadě nejbližší komunity."*

Jediný z komunikačních partnerů, komunikační partner 4 udržuje kontakt s lidmi mimo komunitu bezdomovců, kteří nejsou členy jeho rodiny. Většina komunikačních partnerů udržuje nejsilnější sociální vazby s ostatními bezdomovci, komunikační partnerka 1 a komunikační partner 2 ale raději tráví čas sami. Z pěti komunikačních partnerů, kteří mají rodinu, s ní udržují kontakt jen tři komunikační partneři, z toho jen v jednom případě jde o kontakt osobní.

Třetí výzkumná otázka, zobrazená v šesté tabulce, zjišťovala, jakými kroky a zda vůbec chtějí muži a ženy bez přístřeší svůj život změnit. Mezi komunikačními partnery se nenašel nikdo, kdo by svou současnou situaci změnit nechtěl, kroky, které podnikají ke změně, se u většiny komunikačních partnerů shodují, někteří usilují o změnu více nebo méně než jiní.

Lze předpokládat, že čím déle bezdomovec setrvává na ulici, tím menší šanci má vrátit se zpět do většinové společnosti a žít jako většina ostatních lidí (39). Všichni komunikační partneři by v ideální budoucnosti chtěli jiné bydlení i práci, s výjimkou komunikační partnerky 1, která již pobírá starobní důchod. Komunikační partner 1 má brigádu, nyní chce za pomoci asistentů v Domě sv. Pavla najít vhodné bydlení. Komunikační partner 2 a komunikační partnerka 4 práci ani bydlení aktivně neshánějí, i když by obojí chtěli. Komunikační partneři 3 a 4 a komunikační partnerky 2 a 3 aktivně hledají práci, z níž by měli dostatečný finanční příjem pro zajištění lepšího bydlení.

Stěžejní otázkou pro výzkum genderového pohledu na fenomén bezdomovectví bylo, zda podle názoru komunikačních partnerů mají těžší život na ulici muži nebo

ženy. Většina komunikačních partnerů si myslí, že na ulici to mají těžší ženy a to z důvodů menší odolnosti vůči stresu, menší bezpečnosti, z důvodu větší potřeby osobní hygieny a menší schopnosti se o sebe postarat. Komunikační partnerky 1 a 3 si myslí, že muži i ženy to mají oba stejně těžké. Komunikační partner 1 říká, že těžší to mají naopak právě muži, ženy totiž vždy mají někoho, kdo jim pomůže, na rozdíl od mužů. V tomto závěru se zrcadlí rozvětvenější sociální síť žen a větší ochota říci si o pomoc, jak uvádějí Průdková a Novotný (33).

Z bakalářské práce vyplývá, že vnímání bezdomovectví jako nastalé situace se mezi muži a ženami výrazně liší jen v některých doménách. Nejvýraznější rozdíl ve vnímání představuje způsob ztráty domova, následné reakce na jeho ztrátu se liší více podle povahy mužů a žen, než podle jejich pohlaví. Ženy se od mužů odlišují i svou potřebou družít se a k někomu patřit. Chut' přátelit se a svěřovat se z nich vyzařovala, na rozdíl od mužů, kteří byli spíše uzavření a ne tolik ochotni o své situaci mluvit.

Z aspektů, které muži a ženy bez přístřeší považují za problematické, nelze vyvodit žádný rozdíl ani vzorec. Mezi problémy se objevily všeobecně známé jevy jako kriminalita mezi bezdomovci, viktimizace nebo např. využívání ze strany zaměstnavatelů, nebyla ale zjištěna žádná návaznost na pohlaví komunikačních partnerů.

Při představě budoucnosti komunikačních partnerů byly nalezeny u všech společné znaky - lepší bydlení a trvalá práce (u těch, kteří již zdroj obživy nemají). Téměř všichni se snaží podnikat potřebné kroky ke změně, s výjimkou jednoho muže a jedné ženy, proto ani zde nebyla nalezena rozdílnost mezi muži a ženami.

Bakalářská práce by mohla být přínosem pro všechny, kteří se zajímají o problematiku bezdomovectví, bez ohledu na povolání, především pak ale pro sociální pracovníky a pracovníky v sociálních službách pracující s bezdomovci. Výzkum přináší poznatky o prevenci bezdomovectví, o životě bezdomovců, jejich vnímání nastalé životní situace a o způsobech, kterými chtějí svůj život změnit.

6 Závěr

Pro bakalářskou práci bylo stanoveno jako cíl zjistit rozdíly ve vnímání nastalé životní situace, bezdomovectví, mezi muži a ženami, především z pohledu životní dráhy, zdravotních a sociálních kontextů, vztahu k rodině a sociálních vazeb.

Na základě cíle byly stanoveny tři výzkumné otázky, na všechny bylo v rámci výzkumu odpovězeno a výsledky byly zpracovány.

Při vyhodnocení první výzkumné otázky: jakým způsobem se stali osobami bez přístřeší muži a jakým ženy, byly nalezeny velké rozdíly mezi výpověďmi muži a ženami v životě, který předcházela ztrátě domova. Muži žili dříve sami, zatímco ženy s přáteli, rodinou nebo partnerem a zjištěné spouštěcí mechanismy ztráty domova se plně shodovaly s prostudovanou literaturou.

Druhá výzkumná otázka se týkala nejproblematictějších aspektů života bez přístřeší. Z této otázky nevypluly žádné značné rozdíly ve vnímání mužů a žen. Vše, co jsem z rozhovorů zjistila, bylo v souladu s dostupnou literaturou. Jako nejproblematictější aspekty označovaly ženy pohled společnosti, kriminalitu, nedostatek financí a úroveň bydlení. Mezi muži se objevil špatný pohled na vztahy s ostatními bezdomovci, nedostatek financí, obtížnost při hledání trvalého zaměstnání a ztráta hrdosti.

Další problémy, které muži a ženy uváděli, zahrnovaly viktimizaci, využívání ze strany poskytovatelů bydlení, problémy při hledání zdravotního vyšetření a jeho odmítnutí a omezení styku s rodinou.

Třetí výzkumnou otázkou bylo zjistit, jakými kroky a zda vůbec chtějí muži a ženy bez přístřeší svůj život změnit. Ani v této výzkumné otázce nebyly nalezeny velké rozdíly mezi plány mužů a žen, všichni chtějí lepší bydlení a stálou práci (s výjimkou komunikační partnerky 1, která pobírá starobní důchod a zaměstnání proto nehledá). Většina z dotazovaných se snaží o změnu aktivně, vyhledávají zaměstnání sledováním inzerátů a prostřednictvím úřadu práce nebo personálních agentur, a o vhodné

zaměstnání se následně ucházejí, dva dotazovaní ale nechávají událostem volný průběh a o své ideální budoucnosti jen sní.

Domnívám se, že by můj výzkum mohl poskytnout cenné informace sociálním pracovníkům a pracovníkům v sociálních službách pracujících v přímém kontaktu s osobami bez přístřeší, především pracovníkům terénních programů, azylových domů, nízkoprahových denních center a nocleháren. Dalšími, pro který by má práce mohla být přínosem, jsou lékaři, sociální pracovníci na úřadech sociálního zabezpečení, charitativní pracovníci. Stejně tak by mohla má práce posloužit jako dokument k informování široké veřejnosti o problematice, která není pro většinu lidí blízka.

7 Zdroje

1. ASKLÖF, C., HEDMAN, B., STRANDBERG, H. A WENANDER, K. E. *Příručka na cestu k rovnosti žen a mužů* [online]. Praha, 2003 [cit. 2014-03-02]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/953/na_cestu.pdf.
2. BALIÁŠ, O. a kol. Bezdomovství – fenomén známý i neznámý. In *Aktuální otazníky fenoménu bezdomovství: Sčítání bezdomovců v Brně v roce 2010*. 1. vyd. Brno: Tribun EU, 2010. s. 6-11. ISBN – 978-80-254-9015-0.
3. BARTÁK, M. *Bezdomovství v ČR: Zdravotní stav bezdomovců a jeho determinanty*. 1. vyd. Ústí nad Labem: PrintActive, 2011. ISBN 978-80-7414-441-7.
4. BRIDGES, S. Homeless Statistics. *Shelter 2.0* [online]. 2014 [cit. 2014-03-02]. Dostupné z: <http://www.shelter20.com/homeless-statistics/>.
5. Crossman, A. Snowball Sample. *About.com Sociology* [online]. 2014 [cit. 2014-04-05]. Dostupné z: <http://sociology.about.com/od/Types-of-Samples/a/Snowball-Sample.htm>.
6. ČALOVKA, O. *Při Noci venku si každý vyzkouší, jaké je být bezdomovcem* [online]. Trutnov: Inur, 2010 [cit. 2014-03-02]. Dostupné z: <http://www.ccs-hstromnadeje.cz/noci%20venku.pdf>.
7. ČERMÁKOVÁ, M. Postavení žen na trhu práce. *Sociologický časopis* [online]. 1997, vol. 33, no. 3. s. 389-404 [cit. 2014-03-05]. ISSN 0038-0288. Dostupné z: http://sreview.soc.cas.cz/uploads/1815c8033438c841b2dca524e33aa4e7dfa234bd_248_389CERMA.pdf.
8. Český statistický úřad. Gender: základní pojmy. *Český statistický úřad* [online]. 2013 [cit. 2014-02-19]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/gender_pojmy.
9. FRANKOVÁ, A. Definice bezdomovectví je podle českých zákonů komplikovaná. *muniMEDIA* [online]. 29. 11. 2010 [cit. 2013-12-28].

- Dostupné z: <http://www.munimedia.cz/prispevek/definice-bezdomovectvi-je-podle-ceskych-zakonu-komplikovana-531/>.
10. GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. ISBN 80-859-3179-6.
 11. HARNACHOVÁ, M., HARATICKÁ, M., KRČKOVÁ, A., PÁVEK, P. a SLÍVA, V. Genderové stereotypy. *Sociologický webzin* [online]. 3. 6. 2010 [cit. 2014-02-19]. Dostupné z: <http://www.socioweb.cz/index.php?disp=temata&shw=352&lst=115>.
 12. HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008, ISBN 978-80-7367-485-4. Kapitola 2.4, Kvantitativní, kvalitativní a smíšený výzkum: Vztah mezi kvalitativním a kvantitativním výzkumem, s. 56-59.
 13. Homeless link. Statistics on homeless women: *A summary of key facts and figures* [online]. 11. 2010 [cit. 2014-03-20]. Dostupné z: <http://homeless.org.uk/sites/default/files/HomelessWomenStatisticsSept2010.pdf>.
 14. HRADECKÝ, I. a kol., *Definice a typologie bezdomovství*. 1. vyd. Praha: Naděje, 2007. ISBN 978-80-86451-13-8. Kapitola 4, Typologie ETHOS v českém prostředí, s. 31-45.
 15. HRADECKÝ, I. a HRADECKÁ, V. *Bezdomovství - extrémní vyloučení*. Praha: Naděje, 1996. ISBN 80-902292-0-4.
 16. KARSTEN, M. *Muži – ženy: Genderové role a jejich původ*. 1. vyd. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-145-X.
 17. KELLER, J. *Posvícení bezdomovců: Úvod do sociologie domova*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2013. ISBN 978-80-7419-155-8.
 18. KELLER, J. Ztráta domova jako poslední stádium sociální exkluze. In *Bezdomovectví v kontextu kriminality: Sborník z konference*. 1. vyd. Olomouc: Charita Olomouc, 2012. s. 4-17.
 19. LINKOVÁ M. Gender v sociologii. *Gender, rovné příležitosti, výzkum* [online]. 2000, vol. 4. no. 1. [cit. 2014-02-19]. ISSN 1213-0028. Dostupné z:

- http://www.genderonline.cz/uploads/222d4a5bbfcc508d7ca4045f1b451f57dc9e3d33_rocnik01-4-2000.pdf.
20. Magistrát hl. m. Prahy. Problematika osob bez přístřeší. *Portál pro sociální oblast města Prahy* [online]. 2008-2011 [cit. 2014-03-04]. Dostupné z: http://socialni.praha.eu/jnp/cz/socialni_sluzby/problematika_osob_bez_pristresi/index.html.
 21. MAREK J., STRNAD A. a HOTOVCOVÁ L. *Bezdomovectví v kontextu ambulantních sociálních služeb*. 1. vyd. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0090.
 22. MAREŠ, P. Chudoba, marginalizace, sociální vyloučení. *Sociologický časopis*. 2000, vol. 36, no. 3. s. 285-297. ISSN 0038-0288.
 23. MAREŠ, P. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. ISBN 80-85850-61-3. Odezva společnosti na zviditelnění chudoby, s. 201-206.
 24. MAŘÍKOVÁ, H., PETROUSEK, M. a VODÁKOVÁ, A. a kol., *Velký sociologický slovník*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova: Vydavatelství karolinum, 1996. ISBN 80-7184-311-3. s. 339.
 25. MAŘÍKOVÁ, H. Gender! Co to znamená? *Sociologický webzin* [online]. 20. 4. 1982 [cit. 2014-03-17]. Dostupné z: <http://www.socioweb.cz/index.php?disp=temata&shw=225&lst=103>.
 26. MATOUŠEK, O. a kol. *Sociální práce v praxi*. Praha: Portál, 2005. ISBN 807367002. Kapitola 17, Sociální práce s bezdomovci, s. 315-329.
 27. Lidé bez domova. *Městská charita České Budějovice* [online]. 2014 [cit. 2014-04-05]. Dostupné z: <http://mchcb.cz/oblast-socialne-znevychodnenych/dum-sv-pavla/>.
 28. MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing, 2006. ISBN 80-247-1362-4.
 29. Národní kontaktní centrum - ženy a věda. Ženy se nehodí na vedoucí pozice a ani o ně nestojí. *NKC - ženy a věda* [online]. 2001-2012 [cit. 2014-03-15]. Dostupné z: <http://www.zenyaveda.cz/gender-veda/>

- 1836-genderove-stereotypy-ve-vede/3637-genderove-stereotypy-ve-vede/
zeny-se-nehodi-na-vedouci-pozice-a-ani-o-ne-nejsteji.
30. Novinky, ČTK. V Česku je přes 11 tisíc bezdomovců, kteří mají zájem o pomoc. *Novinky.cz* [online]. 22. 2. 2013 [cit. 2014-03-18].
<http://www.novinky.cz/domaci/294061-v-cesku-je-pres-11-tisic-bezdomovcu-kteri-maji-zajem-o-pomoc.html>.
31. OAKLEY, A. *Pohlaví, gender a společnost*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-403-6.
32. Oddělení 921 MPSV. Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví ČR do roku 2020. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. 10. 9. 2013 [cit. 2014-02-20]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/16156>.
33. PRŮDKOVÁ, T. a NOVOTNÝ P. *Bezdomovectví*. 1. vyd. Praha: Triton, 2008. ISBN 978-80-7387-100-0.
34. SMETÁČKOVÁ, I. *Průručka pro genderově citlivé vedení škol*. 1. vyd. Praha: Otevřená společnost, 2007. ISBN 978-80-87110-01-0.
35. Problematika bezdomovectví. *Inovace jsou in: Střední škola zdravotnická a sociální Chrudim* [online prezentace]. 2011 [cit. 2014-02-26]. Dostupné z: www.inovacejsouin.chrudim.cz/download.php?download_file.../0009.
36. ŠTĚCHOVÁ, M. Bezdomovci a vybrané sociálně patologické jevy. *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. 4. 2009 [cit. 2014-02-19]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/4-2009-bezdomovci-a-vybrane-socialne-patologicke-jevy.aspx>.
37. ŠTĚCHOVÁ, M., LUPTÁKOVÁ, M. a KOPOLDOVÁ, B. *Bezdomovectví a bezdomovci z pohledu kriminologie: závěrečná zpráva*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevence, 2008. ISBN 978-80-7338-069-4. Dostupné z: <http://www.ok.cz/iksp/docs/344.pdf>.
38. TOMEŠ, I. *Obory sociální politiky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-868-5. Kapitola 16, Sociální souvislosti bydlení a bezdomovectví, s. 249-265.

39. VÁGNEROVÁ, M., CSÉMY, L. a MAREK, J. *Bezdomovectví jako alternativní existence mladých lidí*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2209-5.
40. VAVROŇ, J. Ztrátou bydlení je ohroženo sto tisíc lidí. *PRÁVO* [online]. 2014 [cit. 2014-02-18]. ISSN 1211-2119. Dostupné z: <http://pravo.newtonit.cz/default.asp?cache=849407>.
41. ZAROCOSTAS, J. Homelessness increasing all over the world. *The Washington times* [online]. 10. 4. 2005 [cit. 2014-02-28]. ISSN 0732-8494. Dostupné z: <http://www.washingtontimes.com/news/2005/apr/10/20050410-105739-5991r/?page=all>.
42. ZORMANOVÁ, L. Aktivity na téma gender a genderové stereotypy. *Metodický portál: inspirace a zkušenosti učitelů* [online]. 10. 1. 2013 [cit. 2014-03-05]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/a/16247/16713/AKTIVITY-NA-TEMA-GENDER-A-GENDEROVE-STEREOTYPY.html/>.
43. ZORMANOVÁ, L. a DROZDOVÁ, M. Genderové stereotypy v tradičních českých pohádkách. *Rovné příležitosti* [online]. 2011 [cit. 2014-03-10]. Dostupné z: <http://www.rovne-prilezitosti.cz/clanky/clanek-4.html>.
44. ZORMANOVÁ, L. a DROZDOVÁ, M. Postavení muže a ženy v Bibli. *Rovné příležitosti* [online]. 2011 [cit. 2014-03-10]. Dostupné z: <http://www.rovne-prilezitosti.cz/clanky/clanek-1.html>.
45. ZUNOVÁ, A. Neviditelné ženské bezdomovectví. *Novinky.cz*. [online]. 4. 4. 2014 [cit. 2014-04-10]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/zena/styl/332401-neviditelne-zenske-bezdomovectvi.html>.

8 Přílohy

Seznam příloh:

1. Typologie ETHOS
2. Přepisy rozhovorů s komunikačními partnery

Příloha 1: Typologie ETHOS

Koncepční kategorie	Operační kategorie	Životní situace	Generická (druhov) definice	Národní subkategorie	★	
BEZ STŘECHY	1 Osoby přežívající venku	1.1 Veřejné prostory nebo venku (na ulici)	Osoby přežívající na ulici nebo ve veřejně přístupných prostorech bez možnosti ubytování	1.1.1 Osoby spící venku (např. ulice, pod mostem, nádraží, letiště, veřejné dopravní prostředky, kanály, jeskyně, odstavené vany, stany, garáže, prádelny, sklepy a půdy domů, vraky aut)	b	
	2 Osoby v nolehárně	2.1 Nolehárna	Osoby bez obvyklého bydliště, které využívají nízkoprahové nolehárny	2.1.1 Osoby v nízkoprahové nolehárně 2.1.2 Osoby sezonně užívající k přenoování prostory zařízené bez lůžek	b b	
BEZ BYTU	3 Osoby v ubytovnách pro bezdomovce	3.1 Azylový dům pro bezdomovce	Osoby v azylových domech s krátkodobým ubytováním	3.1.1 Muži v azylovém domě 3.1.2 Ženy v azylovém domě 3.1.3 Matky s dětmi v azylovém domě 3.1.4 Otcové s dětmi v azylovém domě 3.1.5 Úplné rodiny v azylovém domě 3.1.6 Osoby v domě na půli cesty	b b b b b b	
		3.2 Přechodná ubytovna	Osoby ve veřejných ubytovnách s krátkodobým ubytováním, které nemají vlastní bydlení	3.2.1 Osoby ve veřejné komerční ubytovně (nemají jinou možnost bydlení) 3.2.2 Osoby v přístřeší po vystěhování z bytu 3.3.1 Bydlení s podporou výslovně určené pro bezdomovce neexistuje	b b	
		3.3 Přechodně podporované ubytování				
	4 Osoby v pobytových zařízeních pro ženy	4.1 Pobytové zařízení pro ženy		Ženy ubytované krátkodobě v zařízeních z důvodu ohrožení domácím násilím	4.1.1 Ženy ohrožené domácím násilím pobývající na skryté adrese	a
					4.1.2 Ženy ohrožené domácím násilím pobývající v azylovém domě	a
	5 Osoby v ubytovnách pro imigranty	5.1 Přechodné bydlení (azylová zařízení pro žadatele o azyl) 5.2 Ubytovny pro migrující pracovníky		Imigranti v přechodných ubytovnách z důvodu imigrace Osoby v ubytovnách pro migrující pracovníky	5.1.1 Žadatelé o azyl v azylových zařízeních	a
					5.2.1 Migrující pracovníci – cizinci ve veřejné komerční ubytovně (nemají jinou možnost bydlení)	a
	6 Osoby před opuštěním instituce	6.1 Věznice a vazební věznice 6.2 Zdravotnická zařízení 6.3 Zařízení nm rádi		Bez možnosti bydlení po propuštění Zůstává déle z důvodu absence bydlení Bez možnosti bydlení	6.1.1 Osoby před opuštěním věznice	a
					6.2.1 Osoby před opuštěním zdravotnického zařízení	a
					6.3.1 Osoby před opuštěním pétské instituce	a
7 Uživatelé dlouhodobější podpory	7.1 Pobytová péče pro starší bezdomovce 7.2 Podporované bydlení pro bývalé bezdomovce		Senioři a osoby invalidní dlouhodobě ubytované v azylovém domě Dlouhodobě bydlení s podporou pro bývalé bezdomovce	7.1.1 Muži a ženy v seniorském věku nebo invalidě dlouhodobě ubytované v azylovém domě	b	
				7.2.1 Bydlení s podporou výslovně určené pro bezdomovce neexistuje		
NEJISTÉ BYDLENÍ	8 Osoby žijící v nejistém bydlení	8.1 Přechodné bydlení u příbuzných nebo přátel	Přechodné bydlení u příbuzných nebo přátel	8.1.1 Osoby přechodně bydlící u příbuzných nebo přátel (nemají jinou možnost bydlení)	a	
		8.2 Bydlení bez právního nároku	Bydlení bez právního nároku, nezákonné obsazení budovy	8.1.2 Osoby v podnájmu (nemají jinou možnost bydlení) 8.2.1 Osoby bydlící v bytě bez právního důvodu 8.2.2 Osoby v nezákonné obsazené budově	a a b	
		8.3 Nezákonné obsazení pozemku	Nezákonné obsazení pozemku	8.3.1 Osoby na nezákonné obsazeném pozemku (zahradkářské kolonie, zeměnce)		
	9 Osoby ohrožené vystěhováním	9.1 Výpověď z nájemního bytu 9.2 Ztráta vlastnictví bytu		Výpověď z nájemního bytu Ztráta vlastnictví bytu	9.1.1 Osoby, které dostaly výpověď z nájemního bytu	a
					9.2.1 Osoby ohrožené vystěhováním z vlastního bytu	a
	10 Osoby ohrožené domácím násilím	10.1 Policejně zaznamenané domácí násilí		Případy, kdy policie zasáhla k zajištění bezpečí oběti domácího násilí	10.1.1 Osoby ohrožené domácím násilím – policejně zaznamenané případy – oběti	a
	NEVYHOVUJÍCÍ BYDLENÍ	11 Osoby žijící v provizorních a neobvyklých stavbách	11.1 Mobilní obydlí	Mobilní obydlí, které není určené pro obvyklé bydlení	11.1.1 Osoby žijící v mobilním obydlí, např. marigotka, karavan, hausbót (nemají jinou možnost bydlení)	a
			11.2 Neobvyklá stavba	Nouzový přístřešek, bouda, chatrč, barák	11.2.1 Osoby žijící v budově, která není určena k bydlení, např. osoby žijící na pracovišti, v zahradních chatkách se souhlasem majitele	a
			11.3 Provizorní stavba	Provizorní stavba	11.3.1 Osoby žijící v provizorních stavbách nebo v budovách např. bez kolaudace	a
		12 Osoby žijící v nevhodném bydlení	12.1 Obydlené neobyvatelné byty	Bydlení v objektu označeném podle národní legislativy jako nevhodné k bydlení	12.1.1 Osoby žijící v nevhodném objektu – obydlí se stalo nezpůsobilým k obývání, ale dříve mohlo být	a
13 Osoby žijící v předlideném bytě		13.1 Nejvyšší národní norma definující předlidení	Definované jako překračující nejvyšší normu podle rozměru nebo počtu místností	13.1.1 Osoby žijící v předlidených bytech	a	

Použité zkratky: a = ohrožené osoby, b = bezdomovci

Zdroj: HRADECKÝ, I. a kol., *Definice a typologie bezdomovství*. 1. vyd. Praha:

Naděje, 2007. s. 32-33. ISBN 978-80-86451-13-8.

Příloha 2: Přepisy rozhovorů s komunikačními partnery

Komunikační partnerka 1 (64 let)

"Můžete mi vyprávět o tom, jak jste žila, než jste se dostala do této situace?"

"Teď jsem na ubytovně. Předtím jsme měly byt, přišli jsme o byt asi před 7lety, byli jsme tak půl roku venku, jako rodina, máma, sestra a já. Máma byla pak v nemocnici, teď je někde v láních, všechny jsme se dostaly do nemocnice, protože jsme měly tak oteklé nohy, z toho pobytu venku, že jsme nemohly chodit. No a pak jsme se dostaly na azyl do Žerotínovky. Tam nás pak vyšoupli, takže jsme byli venku zase nějakou dobu, a za nějaký čas, já nevím, půl roku, jsme šli na ubytovnu, tam jsme byly chvíli a teďka sestra žije s nějakým pánem, a já jsem na jiný ubytovně."

"A předtím, než jste se tedy dostali na tu ulici, jste žili jak?"

"No, normálně v bytě, všechny tři spolu, občas jsme pracovali a tak, aby bylo na nájem. Teďka jsem na ubytovně, mám to zaplacený na měsíc, tak jsem to poplatila a teď chodím sem na polívku, abych měla teplý jídlo."

"Kdy jste si tenkrát prvně uvědomila, že se vaše situace nevyvíjí příznivě?"

"To už z toho vyplynulo, že to není dobrý, když nebyl ten byt... Když nás vyhodily, protože se zpozdily platby, protože jsme zrovna neměly práci pořádnou žádná se ségrou a máma byla už v důchodu."

"A jak jste na tu situaci reagovala?"

"No, tak nějak jsme to vzaly prakticky, museli jsme dávat do úschovny věci, v Chýnově, tam že si to tedy vyzvednu, až budu mít byt a budu to moct všechno zaplatit."

"Co byste změnila na vaší situaci ihned a je něco, co byste neměnila?"

"Byt bych měnila."

"A budete to nějak opravdu zkoušet, hledat byt?"

"No, mám ho někde zajištěný, ale čekám kdy má dotyčný přijít a má mě do toho bytu přestěhovat, potom bych bydlela normálně a ve svém."

"Který aspekt života na ulici je pro vás nejtěžší? Vezmeme-li např. rodinné vztahy, kriminalitu, zdravotní stav..."

"Od všeho trošku. Protože ono většinou, když je člověk venku, tak to vidí, co kde se děje, a ty přístupy těch lidí okolo to je fakt hrozný."

"Chodíte pravidelně k lékaři, když máte problémy?"

"Ne. Já když opravdu nemusím, tak k doktorovi nejdu. Léky si kupuju sama vždycky."

Stýkáte se s rodinou? S kým jinak trávíte nejvíc času?"

"Nestýkám, není možnost. Máma je někde v těch lázních, ani nevím kde, a sestra s tím chlapem žije v Prachaticích. Většinou trávím všechen čas sama."

"Jak vidíte svojí budoucnost? A jaká by měla být vaše ideální budoucnost?"

"Svojí budoucnost vidím tak, až bude byt, do té doby žádná budoucnost není."

"Nějakou práci hledáte? Nebo z čeho budete ten byt platit?"

"Já už jsem v důchodu!"

"Myslíte si že to mají těžší muži nebo ženy na ulici?"

"Já si myslím, že úplně stejný."

"Když byste mohla vaši situaci ohodnotit známkou jako ve škole..."

"Tu trojku bych řekla."

Komunikační partnerka 2 (52 let, Slovenka)

"Mohla byste mi vyprávět o tom, jak jste žila předtím, než jste se ocitla na ulici?"

"Poprvé sem se dostala na ulici asi před dvěma roky, bylo to dva nebo tři měsíce, chodila sem taky jsem do denního centra, bydlela jsem na azylovém domě a potom jsem našla práci v Novohradských horách, tam jsem byla asi dva roky, teď jsem přišla po svátkách s tím, že tam znovu nastoupím, ale bylo mi řečeno, co dělám v Čechách a že práce bude až od dubna, takže vlastně od 9. ledna jsem 'švorc'. Na Slovensku jsem pracovala nejdřív v Allianz, na pobočce, ale oni snižovali počet zaměstnanců v kancelářích, protože potřebovali terénní pracovníky a tak mě vyrazili. No a potom můj přítel, který též přišel o práci, dostal nabídku přes agenturu jít sem do Čech za prací a řekl mi, abych šla s ním. Bydleli jsme tady v bytě od té agentury, ale on pak jel domů

na svátky za dětmi, já tu zůstala kvůli práci, a zpátky už nepřijel a až po několika měsících jsem se dozvěděla, že zemřel, ale to už jsem byla na ubytovně, protože jsem nemohla být sama držet. No, teď si hledám práci, ale bohužel obešla jsem agentury, co se dalo, ale zatím se tu plácám."

"A kde přespáváte?"

"Strídavě: na azylovém domě, u známých anebo venku."

"Kdy jste si poprvé uvědomila, že se vyvíjí špatně vaše situace?"

"Asi tak po měsíci co mě nechtěli v těch Novohradských horách. Začali docházet peníze. Jako, chodím na plazmu, ale to je jen jednou za čtrnáct dní. Tam vždy dostanu nějaké ty peníze, to mám tak na týden, a pak to zas týden plácám. Teď mě okradli, už podruhé, takže tento rok je úplně o ničem. Takže mám i náhradní doklady, během týdne vlastně pojedou domů, abych si pořídila novou občanku. Pak se buď vrátím sem, nebo od nás ze Slovenska přes nějakou agenturu budu shánět práci, to bude samozřejmě v Čechách, protože u nás není žádná práce. A nemůžu si samozřejmě ani nechat udělat vstupní prohlídku, protože na to nemám peníze, oni to pak sice proplatí, ale já je prostě nemám, relativně práce by i byla. A zase, doklady třeba nové si urobiť, takže už poslední týden než jedu domů. No, asi tak."

"Jak jste reagovala, když jste se poprvé ocitla na ulici?"

"No, mě už potkalo tolik špatných věcí, že jsem na tohle reagovala asi dobře, dost s humorem. Ono před pěti roky mi přítel zemřel, byla jsem na Prachaticku, pak mi dcera našla po internetu levné ubytování tady na Žerotínce, jenže před pěti roky v lednu jsem měla do pěti dní práci. A vlastně do května a pak přes agenturu asi tři roky, takže úplně na ulici jsem tenkrát nebyla. Potom se to stalo, asi před těmi dvěma roky, to bylo asi dva-tři měsíce jsem byla na ulici, to jsem tady využívala šatník, já jsem o tom věděla už před těmi pěti roky, no ale zase dva roky sem měla práci a teď jsem zase tam, kde jsem byla."

"Co byste teď chtěla měnit hned a co byste neměnila?"

"Neměnila bych bydlení. Dotáhla bych do konce tu práci, protože celkově se to rýsuje, ale je to zase věc bydlení a věc peněz a rychle změnit věci do pořádku, doklady a potom vlastně můžu začít řešit další věci, teď to vlastně nemá význam."

"Co na tomhle životě považujete za nejhorší? Když vezmeme v potaz kriminalitu, zdravotní péči, rodinu, vztahy, pohled společnosti a další věci?"

"Když jsem přišla, tak mě přepadli, vzbudila jsem se s krvácením do mozku a podruhé mě zas přepadli. Člověk je takový v nebezpečí venku, bez soucitu, měla jsem fakt okolo osmi set korun, říkám, ať mi doklady vrátí a nic, vyhýbám se některým tady v Budějovicích. Je to hrozné. Takže úplně nejhorší ta kriminalita."

"Chodíte k doktorovi, když máte problémy?"

"Mám doktora už asi pět let, toho co jsem využívala, když jsem nastoupila přes agenturu, když sem přijela."

"Stýkáte se s rodinou? Nebo s kým trávíte většinu času?"

"Tady jsou jen lidé, které tu potkávám, nebo na ženské Žerotínce. Já mám rodinu na Slovensku, takže s rodinou mailuju. Mám dvě děti, už dospělé, kluka a holku, oba mají taky vystudovanou vysokou školu, jako vy studujete."

"Jak byste tedy teď viděla svojí budoucnost?"

"Černě. Ale tak mít ten doklad, mít peníze na vstupní prohlídku, myslím, že něco by se dalo, je jedno jestli to nějaká brigáda, nebo na hlavní činnost, do tesca, nebo v koh-i-noru. Ale ve skutečnosti, nemám na tu vstupní prohlídku. To jsem ještě chtěla, jak je tu lékař v azyláku, či by mi jako on neurobil tu vstupní prohlídku, za optání člověk nic nedá. Zítra ráno bych chtěla za sociální pracovníci se na to zeptat, jestli ne, tak nic."

"Myslíte si, že to mají na ulici těžší muži nebo ženy?"

"No spíš asi ženská. Jednak, nemůže se tolik bránit. Je asi jiné, když je s partnerem, nebo když někoho pozná, ale já tu neznám nikoho, tak se nemůžu kdesi jen tak přidružit, samotná ženská tu nemá šanci."

"Jak byste teď zhodnotila tu vaši situaci současnou, jakou známku jako ve škole...?"

"Tak řekněme no... čtyřka."

Komunikační partnerka 3 (31 let)

"Mohla byste mi vyprávět o tom, jak jste žila předtím, než jste se ocitla v téhle životní situaci?"

"Ted' žiju na azyláku na Žerotínce. Jsem z Krumlova a žiju na ulici přes rok. Majitel domu, ve kterém jsme s přáteli bydleli, opravdu starý pán, se rozhodl prodat oba dva baráky, kde jsme s přáteli bydleli, jenže je prodal Pražákům a Pražák nás vystěhoval do čtrnácti dnů, protože chtěl ten dům na něco jiného. A jelikož já nejsem cikán, říkám to jak to je, tak nemám nárok na sociální bydlení..."

"Kdy jste si prvně uvědomila, že se ta situace pro Vás nevyvíjí příznivě?"

"No minulý rok, protože jsem nevěděla jak dál. Já sem šla bydlet na chatu, já mám svoji chatu teda, jenže tam je problém, že tam není zavedená elektřina a kamna tam nejsou. Pak jsem byla v nemocnici z toho celý prosinec se zápalem plic a omrzlinami, pak sem šla na sociálku znovu, kvůli bydlení, a tam mi poradili jediné sem do Budějic na azylák."

"Jak jste reagovala úplně prvně, když jste se octla bez bydlení?"

"No, jestli to chcete úplně do slova, do písmene, tak vám to řeknu. 'xxx' a je to v 'xxx', jsem na ulici". Byla sem naštvaná a panikařila jsem. Pak sem teda sháněla to sociální bydlení, které jsem nesehnala a pak jsem bydlela sem na té chatě."

"Co byste na vaší situaci měnila, a co byste neměnila vůbec?"

"Měnila bych všechno, kdyby to šlo. Jenže postupně."

"Jak to tedy budete postupně zkoušet? Jakými kroky?"

"Ted' mám rozjednaný práce dvě, takže pokud by to vyšlo tak potom někam na ubytovnu nebo levný podnájem, kdyby to šlo sehnat... Ta ubytovna by asi prozatím stačila."

"Jaký aspekt toho života bez stálého domova vám přijde nejhorší?"

"No nejtěžší, asi víc peněz že není. Já neberu sociálku, prodávám Nový prostor, takže akorát to co prodám, nebo co mi lidi strčí do kapsy a to je hrozně málo."

"Chodíte k lékaři, když máte problémy?"

"No, já sem ted' byla jen u zubaře, jinak jsem, dá se říct, zdravá."

"Máte rodinu? Pokud ano, stýkáte se s ní?"

"Já žádnou nemám."

"A s kým trávíte teda většinu času? Máte někoho blízkého?"

"Jo, tady s M. (komunikační partnerka 2)! Pak ještě s I., ta je vedle na denním centru, a pak ještě s holkami z azyláku většinou. Tady mám ještě jednoho kamaráda, ten se dneska nějak nedostavil."

"Jak teď vidíte svojí budoucnost?"

"No doufám, že do léta, maximálně, budu fakt někde bydlet a mít práci, přibližně."

"Ano, a to je tedy i vaše ideální budoucnost?"

"Jo, to je, najít si tu práci a žít normálně."

"Kdo si myslíte, že to má na ulici těžší? Muži nebo ženy?"

"Oboje. Oboje je to na stejný. Na stejný 'xxx' je to s prominutím, to budete mít opravdu řečeno od podlahy, pro oboje je to nanic."

"Když byste měla teď ohodnotit vaši situaci, jako ve škole, podle známek"

"Trojka."

Komunikační partnerka 4 (42 let)

"Můžete říci, jak jste žila předtím, než jste se dostala do této životní situace?"

"Normální život. Měla jsem rodinu, měla jsem manžela. Normální život, než mě přivezli sem na psychiatrickou léčebnu."

"Kdy jste si prvně uvědomila, že se vaše situace nevyvíjí dobře a co to zapříčinilo?"

"Mám to říct takhle. Jelikož jsem neměla peníze na cestu zpátky a neměla jsem občanský průkaz, tak jsem musela zůstat tady v Budějovicích, jelikož mi nikdo nepomohl, až potom ty bezdomovci mi pomohli."

"A co tedy zapříčinilo ztrátu toho života, který jste předtím žila?"

"Můj manžel, bývalý, je po smrti."

"A jak se to tedy stalo, jestli se můžu zeptat?"

"Já nevím. Já jsem byla u bratra a bratr mi řekl, že se upálil na stožáru. To dítě poslední mi odvezli do dětského domova, jen proto, že mě odvezli na tu psychiatrickou. Oni si mysleli, že chci skočit do vody, ale já jsem se dívala takhle do řeky, tam se utopil mojí maminky nebožky bratr. A já jsem se dívala a ten pán co šel, okolo mě si myslel,

že chci skočit, tak zavolal a tak mě odvezli sem do Budějovic a už sem tady zůstala, to je tak šest let."

"Jak jste prvně reagovala na ztrátu domova?"

"Panikařila jsem, nevěděla jsem, co dělat.""

"Co byste teď chtěla změnit a je něco, co byste neměnila?"

"Bydlení. Abych měla bydlení, soukromý, aby mě nikdo neotravoval."

"A budete pro to něco dělat? Abyste to změnili?"

"My děláme, nemáme šanci. Když teď sháním práci, tak chtějí všude trestní rejstřík. A já ho mám čistý, ale oni ho všude chtějí."

"No tak to vám vypíšou na poště, jestli to říkám správně...?"

"Já sem 7 let čistá! Ale prostě ho po mě všude chtějí a nevěří mi, že ho mám čistý, tak už to ani nezkouším."

"Co vám na tomhle životě přijde nejhorší? Když to vezmete zdravotní péče, vztahy s rodinou -"

"- já žádnou rodinu nemám, já mám akorát tady Deža, pak ten zdravotní stav trošku a hlavně tu není voda a elektřina, to bydlení tady hlavně, to je to nejhorší."

"Chodíte k lékaři, když máte nějaké problémy?"

"Já žádného tady nemám právě že, mě nechce nikdo vzít! Že prý si musím přivést zdravotní kartu a já sem tady lítala po všech lékařích a buď mají všude plno, nebo mi říkají, že musím do Hradce pro kartu. Na azyláku je taky doktor, ale on i ty ostatní, my řekli, že bych musela jet do Hradce a zase přehodit kartu, říkám: "Ale předtím, za mě, to bylo, že doktor si vždycky tu kartu vyžádal! Proč si jí nevyžádáte vy, vždyť já bych musela jet do Hradce", že třeba peníze, který jinak utratím na živobytí, bych musela dát, aby jela tam a zase zpátky, to nepochopila ta paní doktorka."

"Stýkáte se s vaší rodinou?"

"Stýkám se akorát s tou nejmenší dcerou - s M. - jsme tam byli před dvěma roky, jsme to měli v plánu nedávno, že tam pojedeme, finančně nám to nevyšlo, tak jsme nejeli. Ona je u bratra."

"A kolik teda máte dětí?"

"Děti mám 4. Jeden, ta M., je ve Vsetíně a ty dva nevím. B., ta je dospělá, té je 22, taky nevím kde je, taky nedala o sobě znát, ale až bude potřebovat, tak se ozve. A ty další dva nevím taky vůbec."

"Jak vidíte svojí budoucnost?"

"Normální, jako každý normální člověk, chápete to? Že by jsem dostala práci, byt, rodinu už nemůžu mít... To nejde, spíš ta práce a byt. Ale to teď taky všechno nejde. Mě sebrali sociální dávky, takže žijeme, dohromady máme 3140 korun tady s Dežem, z toho platíme 500 za každého nájem tomu chlapovi, co si to pronajímá tu barabiznu, a on nás ještě chodí vyžírat... Včera přišel a povídá: "Vy si děláte bramboráky? Dejte mi taky", a normálně nám je všechny sežral! No a dávky já dostanu až někdy v létě, až v červenci jdu na pracák, tak do té doby to bude hodně špatný. Pro vodu si chodíme ke kamarádovi, co bydlí kousek v baráku a elektřinu nemáme a všude je jenom bordel, to nám tu tam dělá ten V. co to pronajímá... Takže teď to nejde, plánovat si nějak co bude dál, spíš až někdy na potom, až později."

"Kdo si myslíte, že to má na ulici těžší, chlapi, nebo ženský?"

"Určitě ženský... Na chlapa alespoň někdo dá, má nějakou autoritu a dokáže se bránit, ženský ty nikdo nebere vážně."

"Kdybyste ohodnotila tu vaší situaci jako ve škole, známkami, jakou byste vaší současné situaci dala?"

"Asi pětku."

Komunikační partner 1 (47 let, Róm)

"Jak jste žil předtím, než jste se octl v této situaci?"

"No, je to zhruba 7 nebo 8 let. Já jsem prostě pracoval. Dejme tomu, že jsem žil v pořádku. Pracoval jsem, bydlel jsem už hrozně let na ubytovně a ze dne na den, ubytovna skončila, už to nešlo proplácet, takže sem se prostě octl na ulici. Byl jsem tady v Budějovicích, měl jsem pučenou chatu, tu sem musel potom vrátit, a byl jsem na ulici. Po nějakém čase jsem se dostal sem na azylový dům a tady jsem teďka."

"Aha, dobře, děkuji. Takže tady v současné době využíváte službu azylového domu. "

Přikývnutí.

"Děkuji. Kdy jste si poprvé uvědomil, že se situace vyvíjí nepříznivě, pro vás? V jakou chvíli?"

"Bylo to tak tři dni dopředu. Že jsem nevyhověl prostě vedoucímu, on věděl, že já mám zaměstnání, brigádník, a chtěl, abych pracoval na jeho pozemku, zadarmo. A na tomhle základě šli vlastně pak všichni lidé proti mně, tak jsem si řekl, nechám toho, nějak to dopadne, mám s tím zkušenosti, a tak jsem tedy musel odejít."

"Jak jste prvně reagoval, když jste se octl na ulici?"

"No, zkušenosti mám, z roku 91, takže mi to tak nějak nevadilo a řekl jsem si: takhle konečně začíná svoboda."

"Co byste neměnil a co byste naopak měnil ihned?"

"No měnil bych ten přístup tady od lidí, je tady vrátnice a tak, všechno zapisují, hrozně nás tady hlídají, je to nesvobodné. A jsou tady prostě takový lidé, kteří by tady být nemuseli, slyším, jak si šuškájí na chodbě, když projdu a jak mě ty ostatní klienti pomlouvají. No, to by tady být nemuselo, ty by bylo daleko lepší, kdyby to nebylo."

"Jaký aspekt života, který teď vedete, vám přijde nejtěžší?"

"Vztah k lidem tady. Vstanete, nikdy nevíte, co od nich očekáváte, takže ráno vstanete, prostě neslušnost od nich. Někdo vás pozdraví, tak si řeknete dobrý, ale pak se zase dozvíte, co si o vás povídá... každý den je vlastně stejný tady..."

"Chodíte k lékaři, když máte problémy?"

"Ne, lékaře nemám, doted' jsem vždy všechno přechodil. Toho hledám teďka, někdo má plno, někdo míň, ale bohužel zatím se k tomu nikdo nemá. Potřebuji něco taky ohledně svářečského průkazu, ale zatím doktora hledám."

"Stýkáte se s rodinou? Máte nějakou?"

"Nemám nikoho."

"S kým tady trávíte většinu času? Máte tady nějaké přátele?"

"Je jich tady dost, jeden je se mnou dokonce na pokoji, s tím sem vyrůstal od malička, druhý, vlastně další... No mám tady ještě tak dva nebo tři."

"Jak vidíte svojí budoucnost?"

"No dokud jsem tady tak to vidím, že mi asistenti v sociálních službách mají nahlídnout do notebooku kvůli podnájmu a pomoci mi nějaký najít, chtěl bych garsonku, kde bych na to měl, si to platil z té brigády, co mám a měl bych svůj klid, bez nepříjemných lidí a bez hlídání."

"A to je tedy vaše ideální budoucnost, to co byste teď nejvíc chtěl..."

"Ano, to je to co potřebuju."

"Kdo to má podle vás v této situaci těžší muži nebo ženy?"

"Já si myslím, že muži, chlap se musí víc otáčet. Protože pani, nebo žena, ta se otáčet nemusí, ten chlap, ten je na tom hůř, ten je sám. To si myslím já."

"Když byste měl tedy teď, tuhle svoji situaci ohodnotit známkou, jako ve škole, když to porovnáte, co byste jí dal?"

"Asi dvojku."

Komunikační partner 2 (36 let)

Mohl byste mi říci o tom, jak jste žil předtím, než jste se dostal do této situace.

"No tak, bydlel jsem v pronajatém bytě, který jsem měl sám pro sebe, pracoval, je to vlastně tím, že jsme skončili před asi 3mi lety v práci ve slévárně, oni propouštěli, no, to je vlastně ten důvod proč sem pak přestal bydlet v bytě, kde jsem bydlel. No, nebylo na ten nájem a na důležité věci."

"Kdy jste si teda prvně uvědomil, že se vaše situace vyvíjí špatně?"

"Kdy? No, asi tak měsíc po tom, co jsem přišel o tu práci. To chybělo na ten nájem, do té doby jsem si to nějak nepřipouštěl."

Jak jste reagoval, když jste se octl bez domova?

"No, hodně špatně no, bylo to takový nezvyklý, člověk je zvyklý na něco jiného a najednou se objeví v takovéhle situaci, neví kudy kam, co má dělat, prostě chybí to, na co byl zvyklý. Naštěstí jsem si hned našel ubytování tady na azyláku, takže jsem se úplně na ulici neoctnul."

"Co byste na své situaci změnil a je něco, co byste neměnil vůbec?"

"Co bych změnil... změnil bych hlavně teda vlastně tohle bydliště... Vlastně to je všechno, prostě zpátky, přál bych si, aby to bylo zpátky všechno tak, jak to bylo."

"Budete se snažit pro to něco dělat? Budete podnikat nějaké kroky ke změně?"

"No já dělám pořád, dělám pro to pořád pro to něco, i když vám to teď nemůžu přesně říct co."

"Co vám přijde na tomto životě nejtěžší?"

"No nejhorší je, když nemáte zaplatit ten nocleh a kolikrát vám ani nikdo nepůjčí nebo vám nedá ani pětikorunu, asi to je nejtěžší. Pak to ostatní by šlo. Prostě ty finance."

"Chodíte se zdravotními problémy k lékaři?"

"No, mám praktického lékaře, i sem na azylák občas zajdu."

"Máte rodinu? Pokud ano, stýkáte se s nimi?"

"Mám jen bráchu. Jsme v kontaktu pořád s bráchou, i minimálně co se týče přes facebook, mobil a tak."

"S kým trávíte většinu času, nebo kdo je vám tady nejbližší?"

"Jako pár známých mám, ale přátele žádný. Většinou jsem spíš samotář, jsem sám."

"Jak teď vidíte svoji budoucnost?"

"No, nic jiného neplánuju, mám se teď celkem dobře, tak radši už nic neplánuju, jsem při zemi."

"A jak byste viděl svoji budoucnost v ideálním případě?"

"No ideálně... mě je 36, takže na nějaké ideály neberu... No být hlavně zdravý a to ostatní přijde potom. Snad nějaké to bydlení a práce kdyby se naskytlo, ale to zdraví je důležitější, takže to nehrotím."

"Kdo to má podle vás v této situaci těžší muži nebo ženy?"

"Já bych řekl, že ženy asi. Protože tak chlap se vlastně o sebe postará na té ulici, ale ženská když se ocitne na ulici, a neví o ní nic, tak si toho asi dost zažije a je to pro ni dost těžký a nedokáže se o sebe ani takhle postarat."

"Když byste měl tedy teď, tuhle svoji situaci ohodnotit známkou, jako ve škole, když to porovnáte, co byste jí dal?"

"Za tři."

Komunikační partner 3 (45 let)

Komunikační partner 3 je 42letý muž žijící na azylovém domě od ledna letošního roku.

"Můžete mi vyprávět o tom, jak jste žil, než jste se octl tady na azyláku?"

"No, takový ten běžný normální život. Úplně normální život."

"Můžete to trošku přiblížit?"

"No prostě jako normální lidi. Pracoval jsem jako svářeč v takový malý firmě, měl jsem pronajatý byt. Akorát potom přišla ztráta zaměstnání, nebylo, moc kšeftů tak mě propustili, a šlo to hned. Začali docházet finance, přišel jsem o nájem a už to bylo jedno s druhým."

"Jak jste prvně reagoval, když jste skončil bez stálého domova?"

"No, byl jsem fakt naštvaný. Pak jsem bydlel u známých a ještě když nějaká ta práce přišla, tak sem měl ubytování jako k tomu, ale pak už nic. A když nemáte práci, tak to nemůžete nějak řešit, končí to skončením financí. A když mi skončila ta poslední práce teď v prosinci, dělal jsem zedníka a k tomu jsem bydlel na ubytovně, tak jsem neměl kam jít bydlet, tak jsem zas bydlel chvíli u známých a od ledna jsem tady na azyláku."

"Co byste chtěl tedy teď změnit a je něco, co byste neměnil vůbec?"

"Měnit bych chtěl to, abych co nejrychleji odsud odešel. Co bych neměnil, asi vztah se synem, docela si teď rozumíme."

"Máte tedy práci a hledáte bydlení?"

"Hledám práci a hledám i bydlení. Jsem vyučený zemědělec, ale vzal bych všechno, za rozumnou mzdu... Ale tady třeba na úřadě práce nabízí práci zedníka a to by bylo na 12 hodin, 6 dní v týdnu, za 9 tisíc... To je výsměch. Potřeboval bych něco pořádného, ale aby mě nebrali na hůl, abych se uživil."

"Jaký aspekt života bez stálého bydlení, vám přijde nejtěžší?"

"Co je tady pro mě nejtěžší? Nejtěžší je pro mě asi to, že sem se sem dostal, nikdy jsem si nemyslel, že zrovna já takhle skončím."

"A teď když už tady jste?"

"Tak je těžké se zase odsud dostat rychle pryč. Prostě tu nebýt. Ten pocit, že jsem skončil na azyláku, to je pro mě něco hrozného."

"Chodíte k doktorovi, když máte potíže?"

"Určitě, nic se nemá zanedbávat."

"Stýkáte se se svojí rodinou?"

"Stýkám, se synem. Tak jednou týdně, on jezdí do Budějic na střední školu, tak tady vždycky někde ve městě se potkáme a pohovoříme, někam zajdeme třeba..."

"S kým trávíte většinu času tady? Máte blízké přátele?"

"Mám tu kamarády, támhle venku co stojí. Je to tu hrozně deprimující, o hledání práce, o nákupu, o bydlení... takže se člověk nemůže izolovat jako. Když nebudete komunikovat, tak se zblázníte. Bavit se s těmi chlapi mi hrozně pomáhá."

"Jak si tedy představujete svojí budoucnost?"

"Chtěl bych, aby se to dostalo do takového toho normálního stavu. Normální bydlení, normální práce, a normální život."

"Děláte pro to něco? Podnikáte nějaké kroky?"

"No hledám pořád tu práci, sháním, ale i předtím než jsem se objevil tady, jsem měl vždycky jen něco krátkodobého, potřeboval bych něco natrvalo, ale to je těžký. Práce je málo a špatně hodnocená, že jí Čech vzít nemůže. Oni si na to najdou Ukrajince a ty jí vykonávají za nižší plat a Čech nemá šanci práci najít."

"Kdo to má těžší podle vás v téhle situaci, chlapi nebo ženský?"

"Ženský. Myslím si, že nejsou v tak odolném stavu. Vůči tomu stresu a tak, to pro ně musí být určitě daleko těžší, chlapi jsou na tohle líp stavený."

"Když byste měl tu svojí situaci teď oznámkovat jako ve škole, co byste jí dal?"

"Dvojku, možná horší dvojku..."

Komunikační partner 4 (45 let)

"Jak jste žil předtím, než jste se dostal do této situace, kde jste teď?"

"No, bídne, bídne. Občas nějaká práce ale moc taky ne... Ale díky přítelkyni, která mě pomáhala s bydlením, která mě dodneška drží vlastně nad vodou, vlastně díky ní funguju, díky ní vlastně ještě stále dýchám. "

"Takže jste bydlel s přítelkyní...?"

"No, tam je to takový složitější, ona je ještě pořád vdaná se dvěma dětmi a ještě žije s manželem, takže je to zamotanější, ale vlastně mi pomáhala hradit ubytovnu, na úřadech, hledat práci... prostě se vším všudy."

"Kdy jste si poprvé uvědomil, že se vaše situace vyvíjí špatně?"

"Dá se říct, že vlastně už v těch prvních měsících, kdy jsem sem přišel kvůli práci vlastně. Přijel jsem sem z Liberce, k té práci bylo i bydlení, tak to bylo dobré. Ale potom už jsem si byl nějak jistý, že ty prachy nedostanu, že se to prostě hrne, takže začátkem toho měsíce už, nebo ty první měsíce. Pak jsem skončil tady na azyláku, a teď bydlím na ubytovně v Novohradské, ale tam je to hrozný."

"Jak jste reagoval, když jste zjistil, že se to vyvíjí špatně?"

"No, ze začátku jsem panikařil. Docela panikařil, ale samozřejmě, musel jsem se točit, ohánět, shánět práci, no nemohl sem se spoléhat jen na ní. Což ale stejně, na 99 % mi pomáhala ona."

"Co byste na vaší situaci měnil a je něco, co byste neměnil vůbec?"

"Co bych neměnil vůbec, tak takového asi vůbec nic není. Práci bych měnil, teda našel stálou, dá se říct, že celý život bych chtěl změnit. Chci prostě s ní tak nějak začít fungovat, musím myslet na to, že má dvě děti, takže se budu muset točit třikrát tolik než jen kvůli sám sobě."

"Jaký aspekt tohoto života, teď v tom azylovém domě a na ulici, vám přijde nejtěžší? (Když to vezmete přes zdravotní stav, vztah s rodinou, vztahy s ostatními, pohled společnosti, kriminalita a jiný...)"

"No kriminalita tady, je velký problém. Necháte si položenou peněženku na stole, otočíte se a je fuč. Tady hlavně když přijdete do práce, tak vám dají tříměsíční lhůtu s tím, že vlastně nějaký 89. den vám řeknou nashledanou, s tím že vlastně si vyberou svoje dotace na ty lidi, je to špatný tohle to, myslím si, že nejsou žádný jistoty v té práci, prostě nikde."

"Takže vy byste chtěl něco dlouhodobějšího, ale -"

"- no je to problém tohle, musí se buďto přes někoho, nebo nic."

"Chodíte k doktorovi, když máte nějaké problémy?"

"Určitě. Jako lékař, to musí být."

"Máte rodinu? Pokud ano, stýkáte se s nimi?"

"Já rodinu nemám."

"S kým trávíte nejvíc času, kdo vám je nejbližší?"

"No přítelkyně s tou teda trávím nejvíc času, a s jejíma dětmi, ty sou mi nejbližší. Krom teda kamarádů. Táhle teta K. (komunikační partner 3), a pár kluků, jinak teda přítelkyně. "

"Ještě bych se vás ráda zeptala, jak vidíte svojí budoucnost?"

"Tak teda nějakou dobrou práci, nějaký dobrý bydlení, rodinný dobrý vztahy, aby to fungovalo tak, jak má. Abych nemusel přemýšlet co zítra, že včera sem teda přežil a co dál."

"Děláte pro to něco, podstupujete ty potřebné kroky?"

"Určitě. Snažím se hledat bydlení a práci."

"Kdo to má podle vás na ulici těžší, muži nebo ženy?"

"Myslím si, že teda spíš ty ženský, protože tak jako chlapi mají své, tak i ženský. Ale myslím si, že ženský teda. Určitě ženský, myslím si, že z té stránky hygieny, že z toho, že chlap potřebuje ženskou, ženská potřebuje chlapa..."

"Když byste ohodnotil tu situaci, ve které jste, teď známkou jako ve škole?"

"No určitě je to špatný, hodně špatný. Myslím si, že horší 4 bych se asi vešel."